

Apie antgamtiškąjį čiaudulį — p. 2

Ievos Gudmonaitės ir Rasos Kutkaitės poezija — p. 6, 7

Skaitome nežinomas knygas — p. 10

Iš prieškarinio šeimos archyvo — p. 11

Ar istorija turi ateitį

EUGENIJUS ALIŠANKA

Turbūt ne vienam, jeigu ne daugeliui, išgirdus žodį „istorija“ prieš akis stoja mokykliniai vadovėliai, dažnai nuobodų ar net siaubą keliantis faktų ir įvykių talmudas, kurio net nesame viso pervertę, kurio esame išmoke, kitaip saktant, susikrovę į atmintį vien mažą dalį. Tik ir tegirdime, kad istoriją privalu žinoti, kad nežinantis istorijos privalo ją kartoti, t. y. vėl klysti. O jeigu norisi klysti, jeigu norisi gyventi ne išmoktinį, o savo susikurtąjį gyvenimą, bet kaip, kad ir nesklandžiai, tik ne taip, kaip visi iki tavęs? Pamenu save paauglį, šventai įsitikinęs, kad tikrai negyvensiu taip kaip mano tėvai, mano gyvenimas bus kitoks, įdomesnis, gražesnis. Ir ką? Jau nugyvenau didžiąją dalį to savo įdomesnio gyvenimo, bet, deja, tėvams šiandien jau tik pavydžiu, vis labiau suvokiū, kad man dar toli iki jų gyvenimo grožio. Beveik kaip iki horizonto. Regis, taip neseniai buvęs ateitimi ar bent ateities pažadu, jaučiuosi esąs tik nevykęs praeities plagiatas. Istorija, ką tik buvusi už nugaros, staiga atsiduria priešaky.

Poezija iš pirmo žvilgsnio žada kur kas daugiau laisvės. Laisvės gyventi šiandieną, betarpiškai išgyventi savąjį „aš“, puoselėti savo jausmus, mąstyti, medituoti, kurti. Poezija yra tarsi kitoje barikadų pusėje: istorijos mokomasi, poezija yra kuriama. Netgi skaitoma poezija yra kuriama, anot kai kurių teoretikų. Regis, ir aš kadaise taip rinkausi poezijos meną – jis žadėjo tobulą gyvenimą čia ir dabar. Gal net prašviesėjimą budistine prasme. Istorijos nemėgau.

Ir vis dėlto tokia skirtis yra įmanoma tik mąstant stereotipais ar situaciją mitologizuojant. Taip, mes visi išaugome iš mito, jo derliose žemėse visos mūsų šaknys. Todėl neišvengiamai griebiamės mito, kai ieškome vieno ir galutinio atsakymo. Ir nebūtinai tas mitas remiasi istorijomis apie Dzeusą ar Heraklį, jis gali būti konstruojamas iš kasdienybės nuolaužų, potyrių, pojūčių. Ir ypač kai stokojame išmanymo. Štai neseniai viename internetinės diskusijos puslapyje aptikau tokią ištarą: „Praeities nėra. Yra tik dabartis. Visą laiką.“ Pamėginau ją pridėti prie kitos, neseniai išgirstos poetų diskusijoje Lenkijoje: „Laimingiems žmonėms nerūpi praeitis.“ Išėina visai neblogas vaizdelis. Kitaip saktant – „praetis ir nebūtis nelaimingiems“. Štai jau ir turime vieną eilėraščio eilutę. Antroji galėtų būti: „Meskit akmenį į laimingą poetą.“ Ar tikrai tokių laimingų poetų neatsiras? Atsiras, jeigu mitologizuosime toliau, t. y. žodžius „poetas“ ir „laimė“.

Kadaise šventasis Augustinas išties yra kalbėjęs apie tai, kad egzistuoja tik esamasis laikas. Tačiau jis skyrė tris jo formas: esamasis apie būtąjį (atsiminimas), esamasis apie esamąjį (stebėjimas) ir esamasis apie būsimąjį (lauki-

mas). Poezija tampa poezija tik tuomet, kai ji aprėpia visas tris esamojo laiko formas. Kita vertus, ši esamojo laiko skirtis galėtų praversti kaip savotiška poezijos klasifikacijos lentelė, atsižvelgiant į tai, kuris laikas joje vyrauja. Sakykim, esamasis apie būsimąjį būtų būdingas futuristinio tipo poezijai. Esamasis apie esamąjį, arba stebėjimas, yra bene ryškiausias gamtinėje, egzistencinėje, išpažintinėje lyrikoje. Beje, šiame laike glaudžiasi ir didžioji grafomaniškos, „pradinukų“ poezijos dalis. Esamasis apie būtąjį būdingesnis intelektualinei poezijai, linkusiai į filosofškumą, jis artimas poezijai, kurios banginiai yra ne išpūdis ar jausmas, bet istoriniai, kultūriniai kontekstai ir įvykiai.

rengėsi, apie ką mąstė ir svajojo. Pastaraisiais dešimtmečiais politinę istoriją vis reikšmingiau papildė kultūros, mentaliteto, „analų“ istorijos. Ir jos reikšmingai pakeičia visos istorijos veidą. Svarbiausias dalykas, kuris įvyksta – ateina suvokimas, kad istorija nėra statiška įvykių seka, ji kinta dėl požiūrio į ją, istorija irgi yra kuriama. Ir ne tik siekiant pritaikyti savoms reikmėms, manipuliuoti ja. Pagaliau paaiškėjo, kad nėra vienos bendros istorijos, bent jau neįmanu tokios papasakoti. Esama daug istorijų, ir visos jos yra svarbios. Kalbant kultūrologiškai, didįjį metanaratyvą pakeičia mažosios istorijos. Ir čia istorija – gal labiau tiktų sakyti „istorijos“ – randa bendrą kalbą su poezija (poezijomis?).

Vieną iš savo eilėraščių rinkinių esu pavadinęs „iš neparašytų istorijų“. Pačiame pavadinime slypėjo savotiška polemika su didžiuoju, „vadovėliniu“ naratyvu, su Istorija didžiąja raide. Kaip rašė vienas žydų teologas: „Jeigu aš turiu atrasti šventybę, tai turi būti mano biografijoje, o ne Izraelio istorijoje... Aš pats turiu pasakojimą.“ Kažkaip panašiai ir aš jaučiuosi galvodamas apie kūrybą. Tai nereikia, kad Istorija yra nurašoma. Tiesiog keičiami akcentai. Tai, kas ilgą laiką buvo tik parašėse, dabar tampa pagrindiniu tekstu. Metaistorija nusikelia į paraštes. Mano „neparašytos istorijos“ yra būtent tokios – jų niekada nerasi vadovėliuose, jos „neparašytos“, nes nėra fiksuojamos metraštinių, paliekančių dokumentus ateities kartoms. Aš jas užrašau, nes jaučiu, kad tai turi kažkokią reikšmę, pagaliau kad „aš pats turiu pasakojimą“. Nes, tiesą saktant, kas kitas jas gali užrašyti? Ir net nebesvarbu, kad tose istorijose, pasakojamose pirmuoju asmeniu, protagonistas yra ir aktorius, ir šachmatininkas, ir kareivis, ir dar bala žino kas – tai yra mano istorijos. Gal net nebūtos, bet esančios.

Neįsivaizduoju poezijos be istorijos. Kaip ir istorijos be poezijos (čia aš jau perduodu kaip tikras romantikas). Beje, neretai mes pamirštame, kad pati kalba yra istorijos kondensatas. Kalba prisodrinta kalbėjusiųjų ir ja rašiusiųjų istorijos, kiekvieno žodžio ar jungties semantinis laukas aprėpia kur kas didesnes teritorijas, negu matosi žvalgantis nuo žodynų bokštų. Vartojame kalbą ne nesuimastydami, kad joje glūdi mūsų ir visos žmonijos tūkstantmečiai, akmens amžius ir Renesansas, senieji ir naujieji amžiai. Ji kaip tas prakąstas Adomo obuolys – palieka pėdsaką ir nekaltos mergelės akyse. Ypač poetinė kalba.

Kaip rašė J. Ortega y Gassetas, „mes prisimename praeitį, kadangi laukiame ateities“. Poetai ją dar mėgina ir užrašyti. Nelaimingi žmonės.

Donatas Buklys. Senamiesčio muzikantas. Apie 1980

Pastarasis laikas, arba, Augustino žodžiais, atsiminimas, suartina poeziją ir istoriją. Ne tik suartina – jos keistai supanašėja, jos abi mieliai nardo po praeities griuvėsius, džiaugdamosi menkiausiu radiniu. Abi užsiima tuo, ką būtų galima pavadinti atminties archeologija. Ir bene svarbiausias dalykas – jos viena kitą papildo. Išties istorija nėra vien tik vadovėliniai įvykiai, tik Hanibalo žygis per Alpes, Žalgirio mūšis, holokaustas Trečiajame reiche ar Televizijos bokšto šturmas 1991-ųjų sausio mėnesį Vilniuje. Tokią istoriją mes įpratome matyti vadovėliuose. Tačiau šiandien net istorikai vis daugiau dėmesio skiria ne garsiems istoriniams įvykiams, o „smulkmenoms“: jie aprašinėja, ką vienais ar kitais laikais žmonės valgė ir gerė, kaip

AARON SCHUSTER

Čiaudėjimas ir kino pradžia

Tris kartus delnais perbraukite kaktą – išsipūskite nosis – išsivalykite savo išskyrų kanalus – nusičiaudėkite, mano gerieji žmonės! – Telaimina jus Dievas...

Laurence Sterne, „Tristramas Šendis“

Kalbėdamasis su François Truffaut, Alfredas Hitchcockas pasakė: „Filma „Į šiaurę per šiaurės vakarus“ sukūriau ironizuodamas, man tai buvo didelis pokštas. Ant Rašmoro kalno man norėjosi įstatyti Cary Grantą į Lincolno šnervę ir priversti jį čiaudėti.“ Išivaizduokite sceną: Cary Grantas, kurį po nacionalinį parką vaikosi Vandamo samdyti galvažudžiai, nuslysta prezidento ištūsusia nosimi ir pasislepia plačiai atsivėrusioje šnervėje. Arba, staiga atsідūręs po didžiuliu betoniniu iškyšuliu, stabteli atgauti kvapo. Bet kuriuo atveju gambitą sužlugdo ne laiku ištikęs čiaudulio priepuolis. Tačiau nosies triukas niekada nebuvo nufilmuotas. Scenaristas Ernestas Lehmanas prisimena: „Parko komisiją ta mintis gerkai supykde. Ginčijausi, kol vienas iš jų manęs paklausė, kaip man patiktų, jei jie priverstų Lincolną tą sceną suvaidinti Cary Grantos nosyje. Iškart supratau jų mintį.“

Hitchcockas buvo iš esmės komiškas kino kūrėjas. 1967 m. per pokalbį žiūrovo paklaustas, kodėl niekada nekūrė komedijos, režisierius atsakė: „Bet juk kiekvienas mano filmas yra komedija.“ Manau, vienas Hitchcocko mažiau reikšmingas filmas yra raktas į jo kūrybą. „Nemalonumai su Hariu“ (*The Trouble With Harry*), kur pasakojama apie ramią kaimo bendruomenę sukrėtusį įvyki – keisto ir daug nepatogumų sukėlusio lavono suradimą, yra dviejų svarbiausių Hitchcocko kinematografinės technikos elementų pavyzdys: dialektinio apvertimo meno – šalta blondinė kaip nuoroda į seksualinę aistrą, bukolinis kaimas kaip žmogždystės paslapties aplinka ar, pavyzdžiui, garsioji filmo „Į šiaurę per šiaurės vakarus“ pasėlių purškimo chemikalais scena, kurioje šviesi, atvira lyguma tampa grėsmingesnė ir klaustrofobiškesnė nei koks tamsus skersgatvis, – ir didžiai angliško sugebėjimo kalbėti santūriai – kaip tada, kai ponitė sustabdo lavoną tempiantį vyrą užduodama dalykišką klausimą: „Kas gi atsitiko?“ Net „Svaigulyje“, kinematografiniame „Gedėjimo ir melancholijos“ variante (jei kada toks buvo), yra daugybė humoristinių detalių. Prisiminkite komišką apsižodžiavimą dar filmo pradžioje apie „lėktuvų inžinieriaus“ pagal gembinio tilto principą suprojektuotą

aludę – be jokios abejonės, tai nuoroda į didelėmis krūtėmis apdovanotą Kim Novak, pakeitusią kuklesnes krūtis turėjusią Verą Miles, kurią Hitchcockas buvo pirmiau pasirinkęs vaidinti Madleną / Džudi. (Aukso Vartų tiltas, žinoma, yra ne gembinis, o pakabinamas.) Papildoma pastaba: būtent filmuojant „Už įstatymo ribų“ 1941 m. garsusis aviatorius Howardas Hughesas, pasitelkdamas aeronautikos inžinierijos žinias, savo žvaigždei Jane Russell išrado krūtis pakeičiančią vielinę liemenėlę.

Ar meistriškai sugebėjęs auginti įtampą režisierius turėjo mėgstamiausią komišką sceną? Tame pačiame interviu skaitome: „Manau, vienas juokingiausių mano kada nors matytų epizodų yra Laurelis ir Hardy filme „Gražioji Škotija“ (*Bonnie Scotland*). Ilgiausiam mano kada nors ekrane matytame kadre juodu stovi ant šotiško tilto ir Laurelis uosto tabaką. Jis nusičiaudi tiesiai į tabako dėžutę. Ir visas tabakas lekia Hardy į veidą. Tada tai buvo pats ilgiausias mano kada nors matytas kadras prieš kam nors atsitinkant. Ir pagaliau prasideda tas ilgas nusičiaudėjimas. Nusičiaudėjimas toks stiprus, kad Hardy krenta į apačioje tekančią upę. Laurelis lieka ant tilto ir niekas neiškyla, tik vanduo ir kas keletą sekundžių pasirodančios žuvis.“

Tiesą sakant, filme „Žmogus Lincolno nosyje“ (vienas pirmųjų „Į šiaurę per šiaurės vakarus“ pavadinimų) neparodytas nusičiaudėjimas priklauso garbingai kinematografijos tradicijai. Tikriausiai būtent ši žavi farso scena, jos nepriekaištingas ritmas ir perdėti gestai – energingo Hardy nusičiaudėjimo ištaškytas vanduo permerkia Laurelį, vis dar stovintį ant tilto (vieną akimirką pati kamera įtraukiama į sukuri), – išjudino Hitchcocko komiškąją vaizduotę. Lehmanas norėjo parašyti „Hitchcocko filmą – visų Hitchcocko filmų pabaigą“. Ką reikėtų nufilmuoti visų čiaudulių čiaudulį?

Čiaudėjimas ir kino menas yra susiję artimiau, nei galima pamanyti. Laurelio ir Hardy triukas su uostomojo tabako dėžute buvo įspūdingai atnaujintas filme „Anė Hol“ (*Annie Hall*, 1977) – Niujorko vakarėlyje Alvis Singeris (Woody Allenas) įkiša nosį į pilną kokaino dėžutę ir galinčiai nusičiaudėdamas pasiunčia brangią baltų miltelių plunksną į orą. (Iš pradžių šis pokštas buvo atsitiktinumas, bet tiriant bandomosios auditorijos reakciją paaiškėjo, koks jis sėkmingas, tad Allenas jį išsaugojo galutiniame filmo variante ir vėliau pridūrė papildomos filmuotos me-

Kadras iš filmo „Gražioji Škotija“ (1935)

džiagos, kad kompensuotų juoką.) Už šių nosinių konvulsijų slypi ankstyvo trumpametražio filmo „Tas fatališkas nusičiaudėjimas“ (*That Fatal Sneeze*, 1907) kvailiojimas. Jį režisavo Lewinas Fitzhamonas kompanijai „Hepworth and Co.“. Fitzhamonas buvo kylančios kinematografinės formos meistras, per savo kūrybinę karjerą jis pastatė apie 400 filmų. Šis nutrūktgalviškas vienos ritės filmas, mano žiniomis, yra nuosekliausias kinematografinis šios temos sprendimas. Šįkart čiaudėjimo protrūkį sukelia ne kokainas ir ne uostomasis tabakas, o klasikinės nosies dirgiklis – pipirai. Vidutinio amžiaus džentelmenas per vakarienę jų gausiai užberia ant sūnėno lėkštės ir taip sukelia čiaudulio priepuolį bei gana piktdžiugišką juoką. Vėliau berniukas atkeršija: naktį išėlinęs į dėdės kambarį pabarsto pipirų ant jo asmeninių daiktų, įskaitant ir nosinę. Kai ryte atsibudęs dėdė rengiasi, jį veikia išrinkta čiaudulio priepuolis ir prasideda serija vis juokingesnių įvykių: lova apverčiama, daržovių rietuvė nugriaunama, policininkas parverčiamas ant žemės, sugriaunamas namas, nuskrieja senutės perukas... Galiausiai čiaudulys tampa toks smarkus, kad sudrebina visą pasaulį (ankstyva specialiuju efektu technika: kamera pastatoma ant drebančios lentos). ➔

Visi laiškai – žirafos

Sveika, magdalieta,

malonu, kad tavo namai kaip koks miškas, kaip daržas ar lanka, kur „žveng žirnelis lankoj“. Kiek bežvengtų, nieks, veikiausiai, to žirnelio niekad neberas. Ištaškei, kaip mano tušinuką iš Dublino. Atrodo, kad ir milžinus pienių jūroj tu paklaidinai, ne Dalia Saukaitytė su Vytautu Kernagiu.

Ai, smagu man, kai žmonės taip. Nesismulkina. Tiktai baisu būtų su tavimi gyventi, vieną rytą atsibusčiau šalia apsižvengusio žirnelio kur nors po kopėčiom ir suprasčiau, jog čia jau mano *Ultima Thule*, čia jau manęs niekas neberas. Šalia gulėtų mano (tavo) tušinukas iš Dublino, kuriuo ir parašyčiau keletą memuaristikos *žemčiūgų ir diamantų*. Paskutinis skyrius vadintųsi „Gyvenimas po kopėčiom“ ir visi, po pusamžio jį skaitydami, pro ašaras vien didžiulius raides žiūrėti tepajęgtų.

Bet kam čia pasimesti namuose, jei pasimeti kiekvienam žingsniu tvinksny? Iš esmės juk ir gyveni sau pasimėtęs. Visi tie trys milijonai mikutavičių tavęs nežino. Pamėtė dar avansu. Ot tai man ir smagu, lyg tie trys milijonai būtų pagrindinė armija, kaip jie ir galvoja, o mes – jos avangardas, jau seniai nuėjęs į visas įmanomas šalis ir jas užėmęs. Šalys tebelaukia, kol ateis barbarai, o tie neina, nes pamėtė mus ir nebežino, kur ten ką užėmė.

Tiesą sakant, smagu pasimesti minioje tarp daugybės pasimetusių kitų. Visi bijo vienatvės, tavo žirnelio ir mano tušinuko likimo, labai nori telktis, būriuotis, keistis savais skaitmenimis. Na, man tai irgi smagu, man apskritai viskas smagu, gal tik išskyrus kokį Ramzaną Kadyrovą, bet smagiausia, kai kokia nors tu užlipi ant scenos ir šokiruoji visą savo giminę, skaitydama žirafų laiškus. Na, tiesiog filmas su ragučiais: jie norėjo aplink tave telktis ir būriuotis, o tu pokšt ir dingai jiems akyse. Labai žaviuosi, žmogus-voras čia irgi žavėtusi per visas siūles. Aš irgi toks labai dingęs, nors daug kas negrabiapsimeta mane dar matą.

Kartais visai smagu nulipti nuo Sinajaus ir pasirodyti

Kadras iš Alaino Resnais filmo „Prašėjusiais metais Marienbade“ (1961)

tautai. Tuo labiau kad dabar tai įmanoma ne tik einant gatve su transparentu „Žėkit: grįžau!“, bet ir įkeliant į „Facebooką“ kokius du debilus iš Grigiškių. FB apskritai toks mielas sąvartynas, kad vis daugiau kelių nuo Sinajaus veda pro jį. Štai ir šiandien ten – N. V. vaizdelis iš gyvenimo: *Dvi tetukės Naujininkuose*: „Bet dabar tu man pasakyk – argi jis tau gražus? Taigi čia tik katinas... Dar suprasčiau, jei būtų koks daiktas.“

O ką, juk iš tiesų. Ir mes rečiau dingtume, jei būtume *kokie daiktai* (čia ne pas tave, žinoma). Ir mus dar suprastų. O dabar vien dėl to, kad nesam viny ar plaktukai, visą gyvenimą turėsime vaikščioti egocentriški ir arogantiški? Pamėtinės mus kiekvienam žingsny, kaip (*pardon*) raktus?

Ai, irgi visai smagu, išivaizduokim, kad mes – *smuiko* raktai. Štai rašau tau *lingvo elgesio* laišką ir linksminuosi, nes Sørenas Kierkegaard'as man rūpėjo tik dešimtoje klasėje, o kičas rūpės visada, nors ir ne visas. Na kaip tai arogantiška ir egocentriška. Geriau rašyčiau bent jau apie lietų, lietų visiems rūpi, nes jo kontekstai ir ateina iš dešimtos klasės, kaip kokio Jono Biliūno. Juk negalvoji, kad Jonas Bi-

liūnas rūpi ne visiems? Bet lietus ir taip lyja, o kas taip aki-vaizdžiai egzistuoja, man neįdomu. Jonas Biliūnas čia ramiai gali lipti iš spintos, imti lanką ir važiuoti į Naujininkus nušauti to sudėtingo katino.

Žmonės kartais tikrai prisidaro problemų ten, kur jas lietus seniai yra nuploves, o Jonas Biliūnas nušoves. Dažniausiai tai vyksta kosmetiniais sumetimais, nes neturėti problemų yra labai arogantiška ir egocentriška. Užuot ramiai sau klausėsi kokių nors paukštelių, jie, atrodo, kiauras dienas geria mazutą ir skaito Søreną Kierkegaard'ą. Tai kaip nebus problemų?

Man patiko, kaip savas problemas sprendė tokie italai. Neapolyje labai jau populiaru pica keistu pavadinimu *Napolitana*. Kepti ją būtina malkomis kūrenamoje krosnyje, o iš kur ten kasdien tų malkų? Problema. Ir neseniai išaiškinta geniali komanda, iškasinėjusi aplinkinių kapinių karstus ir jų medieną tiekusi picerijoms. Kai kurios picakrosnės buvo kūrenamos karštais! Aš taip nesugalvočiau. Tu sugalvotum? Turbūt Jonas Biliūnas – ir tas nesugalvotų.

O ar jauti tu, kaip vasara eina? Užpraeitą vasarą ir buvau Marienbade, apie kurį tau primelavo zuikelis Alainas Resnais savo arogantiškame ir egocentriškame *blokbasteryje*. Filmavo tą mūsų opiumą kažkur Vokietijoje, barokinėje pily, kai Marienbade tikrojo baroko nėra su žiburium. Na, sovietai visokias šveicarijas ir londonus irgi filmuodavo Rygoje ir net Kaune. Tam ir kinas: *no problem*. Kinas tikrai turėjo sugalvoti picakrosnes kūrenti karštais. O nespėjo. Jei gyvenimas jį aplenk dar, sakykim, šešis kartus, manysiu, jog kinas irgi dingio, užmigo, pasiliko Marienbade.

Bo lietus, naktis. Tiktai žvaigždės aukštai bemirkčioja tartum akutės.

Būčiau Alina Orlova – apsidainuočiau ligi ausų nuo tokio gražumo.

Keptutis Navakas

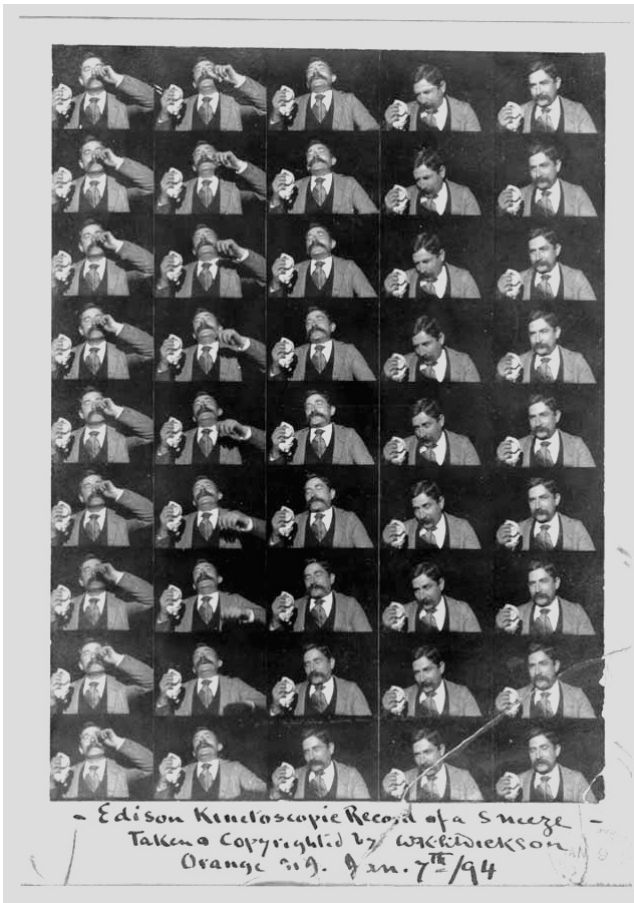

➔Perdėtą čiaudulio sprogtamąją galią taip pat komiškai tikslais panaudojo broliai Marxai. Tiesą sakant, filme „Cirke“ (*At The Circus*, 1939) Harpo vieninteliai ekrane ištartį „žodžiai“ yra griausmingas „Apči!“, nuo kurio po ankštą kambarėlį ima skrieti baldai. Bet „Tas fatališkas nusičiaudėjimas“ žengia vienu milžinišku čiauduliu toliau. Filmo pabaigoje vargšas vyriškis tiesiogine šio žodžio prasme čiaudi iki užsimiršimo ir sprogsta baltų dūmų debesėliu – ši optinė iliuzija sukurta sustabdant kamerą ir aktorių pakeičiant nedidele dūmų mašina. Šia scena perteikta fundamentaliai nosinė fantazija – didžiausias čiaudulys yra mirtinas. Ir iš tiesų ryšys tarp čiaudėjimo ir mirties siekia senovę. Viduramžiais čiaudulys įgijo tamsų atspalvį iš dalies dėl praktinių priežasčių – dėl buboninio maro jis buvo potencialiai mirtinas, o popiežius Pelagijus II, sakoma, mirė nuo tos ligos čiaudėdamas¹. Bet yra dar ankstesnių mitinių pasakojimų apie šio mažyčio spazmo mirtiną pobūdį. Anot seno žydų tikėjimo, prieš pirmam žmogui, Jokūbui, mirštant nuo ligos, čiaudėjimas būdavo iškart mirtinas: stiprus nosinis sprogtimas iš kūno išstumdavo gyvybines jėgas ir pakeisdavo dieviškosios dvasios įkvėpimo judėjimo kryptį, nupasakotą Pradžios knygoje 2,7: „Dievas įkvėpė jam [Adamui] į nosį gyvybės alsavimą.“ Jokios ligos, jokio silpnumo, jokių išpėjimų ženklų, tik vienas nusičiaudėjimas – ir tau galas. Anot kai kurių istorikų, būtent šis mirtino pavojaus mitas lėmė iprotį „palaiminti“ (pasakyti „į sveikatą“) žmogui nusičiaudėjus. Kaip pareiškė „Simpsonų“ personažas Milhausas: „Kai nusičiaudi, tavo siela mėgina pasprukti. Pasakymas „į sveikatą“ ją sugrūda atgal.“

Geriausias tikro modernistinio nusičiaudėjimo pavyzdys yra Duchamp'o ir Warholo duetas. Pirmojo sukurtas *ready-made* „Kodėl nusičiaudėjus, Rose Sélavy?“ (*Why Not Sneeze Rose Sélavy?*, 1921), susidedantis iš rafinuoto cukraus pavidalo marmuro kubelių, termometro ir sepijos ašakos, uždarytos baltai nudažytame narvelyje, yra vienas keistesnių jo konstrukčių, padaręs čiauduliams tai, ką jo dantytą kubistinę tapybą padarė laiptais lipančioms nuogalėms. „Žinoma, pavadinimas jums atrodo keistas, – pasakė Duchamp'as, – nes iš tikrųjų nėra jokio ryšio tarp cukraus kubelių ir nusičiaudėjimo. Pirmiausia čia yra disociatyvus tarpas tarp čiaudėjimo idėjos ir minties „Kodėl nusičiaudėjus?“ nes juk panorėjęs nusičiaudėsi; paprastai čiaudėjimas nepriklauso nuo tavo norų. Taigi atsakymas į klausimą „Kodėl nusičiaudėjus?“ yra tiesiog toks, kad negali čiaudėti panorėjęs!“ Pirmojoje pavadinimo dalyje žaidžiama nevalinga čiaudulio prigimtimi², o antroji primena jo erotiškumą. Rose Sélavy yra žodžių žaismas: *Eros c'est la vie* – „Erosas yra gyvenimas“ – ir Duchamp'o trečiajame dešimtmetyje vartotas pseudonimas, kurį jis vėliau rašė kaip „Rose“, kad pabrėžtų žodžių žaismą. Jei Rose / Erosas nečiaudi, tai turbūt todėl, kad, kaip ir pridera Stokos ir Gudrumo kūdikiui (būtent šiai prigimčiai jis paklūsta), galutinis pasitenkinimą keliantis išleidimas laikinai sustabdomas³.

Bet yra šis tas daugiau: „O dar yra ir literatūrinis aspektas, jei taip galima pavadinti, bet „literatūrinis“ – toks kvailas žodis, jis nieko nereiškia... Tačiau, šiaip ar taip, yra marmuro kubelis, kuris yra šaltas, ir tai reiškia, kad gali pasakyti, jog tau šalta dėl marmuro kubelio, ir visos asociacijos yra leistinos.“⁴ Galbūt kaip peršalus? O tai mus veda į Warholo „Virtuvę“ (*Kitchen*, 1965), filmą, sukurtą specialiai „Gamyklos“ superžvaigždei Edie Sedgwick – jį parašė „Kvailybės teatro“ išradėjas ir pagrindinis Warholo bendradarbis Ronaldas Tavelas. Kaip ir „Kodėl nusičiaudėjus?“, „Virtuvės“ veiksmas vyksta nuosavame ankštame „narvelyje“ – įgarsintojo ir operatoriaus Buddy Wirtschafterio visiškai baltoje virtuvėje Soho palėpėje. „Moliusko atmintį“ turinčiai aktorei (Tavelo žodžiais tariant) sunkiai sekėsi išiminti tekstą, tad jos scenarijaus dalys buvo strategiškai išslapstytos po visą filmavimo aikštelę, o žvaigždutei buvo pasakyta čiaudėti, kai tik ji nežinos teksto. Dėl to Sedgwick atrodė lyg peršalus, o jos daugybė nusičiaudėjimų filmui suteikė komišką efektą – jais buvo pertraukiami pusiau improvizuoti, nesusięję dialogai, kupini persisotinio seksualumo ir miestietiško nepasitenkinimo (anot entuziastingos Normano Mailerio recenzijos, „po šimto metų žmonės žiūrės „Virtuvę“, regės kiekvienos mieste praleistos nuobodžios, mirusios dienos esmę ir sakys: „Taip, štai kodėl užplūdo siaubas“). Tarp Rose Sélavy sulauktyto nusičiaudėjimo ir šniurkščiojančios „tobulos mergaitės“, kuri duoda valią čiauduliu gūsiams, yra čiaudulys kaip modernaus ir konceptualaus prašmatnumo objektas.

Ši istorija siekia pačią kino aušrą. Vienas pirmųjų autorinės teisės ženklų pažymėtų kino filmų, kurį įkvėpė Edvardo Muybridge'o fotografinės judesių studijos, buvo – kas gi kitas? – nusičiaudėjimo studija. Ją sukūrė W. K. L. Dicksonas Edisono laboratorijoje ir šioje filminėje, iš 81 kadro sukomponuotoje „pirmąsioje scenoje“ matome Fredą Ottą, Edisono darbuotoją, linkusį į šiurkščias išdaigas. Filmas, pavadintas „Edisono kinetoskopinis čiaudulio įrašas“ (*Edison Kinetoscopic Record of a Sneeze*), igavo tam tikrą mitinį statusą iš dalies dėl to, kad Ottas nenuilsdamas reklamavo

Edisono kinetoskopinis čiaudulio įrašas. 1894

save kaip „pirmąją“ pasaulio kino žvaigždę, o nufilmuotą nusičiaudėjimą – kaip „pirmąjį“ pasaulio filmą. Kaip ir visos kilmės istorijos, ši apsisėlė perdėjimais ir pusiau tiesomis, galiausiai visa tai demaskavo kino istorikas Gordonas Hendricksas trumpame straipsnyje, publikuotame Adolfo ir Jono Mekų avangardiniame žurnale „Film Culture“. Kaip aiškina Hendricksas, filmą inspiravo Barneto Phillipso mintis – jis rašydavo į „Harper's Weekly“ ir pasiūlė Edisonui parašyti straipsnį apie naują kinetoskopą su žiūrėjimo anga ir tam straipsniui jam reikėjo nusičiaudėjimo įrašo. Reklamos vertę suvokiantis Edisonas atsakė mieliai parūpinsias reikalaujama filmuotą medžiagą. Po dviejų mėnesių, dar kartą paragintas Phillipso, Edisonas savo asistentui Dicksonui pavedė nufilmuoti „Čiaudulį“. Filmas buvo pažymėtas autorinės teisės ženklu 1894 m. sausio 9 d. ir jis nebuvo pirmasis tokios rūšies filmas, nes Dicksonas jau buvo užpatentavęs kelis kitus objektus ankstesniais mėnesiais. Phillipso straipsnis „Čiaudulio įrašas“ pasirodė kovo 24 d. kartu su viso filmo reprodukcija. Straipsnio ištraukoje rašoma: „Edisono kinetoskopas pateikia visą nusičiaudėjimo įrašą nuo pirmo paaimamo uostomojo tabako žiupsnelio iki atsigavimo. Kaip matome šiame pono Edisono išrastame mechaniniame prietaise, kai jis eksponuoja fotografijų seriją, figūra iš tikrųjų nusičiaudi, o akompanuojantis fonografinis įrašas skamba kaip tikslus „apči“. Iliuzija tokia tobula, kad nevalingai sakai: „Į sveikatą!“ Viena svarbi detalė: pagal pirminį filmo sumanymą čiaudėtojas turėjo būti ne raudonskruostis ūsuotas Ottas, o „koks nors gražiai atrodantis jaunuolis“, „moteris“. Parafrazuojant Godard'ą, visa, ko reikia filmui sukurti, tai graži mergina ir žiupsnelis uostomojo tabako.

Apie „Fredo Otto nusičiaudėjimą“ Mary Ann Doane rašo, kad „kūno persikreipimai ir ypač jo nevalingi, smarkūs judesiai buvo suvokiami kaip ypač kinematografiški“⁵. Būtent dėl unikaluso kino gebėjimo užfiksuoti ir suskaidyti judesį, atskleisti normaliai neapčiuopiamų perėjimų ir variacijų paslaptis čiaudulys yra toks patrauklus kino objektas. „Harper's Weekly“ publikuotame straipsnyje Phillipsas išskaido maždaug dvi sekundes trunkantį gestą („šią įdomią grimasą gamą“) į dešimt jį sudarančių stadijų ir kiekvieną jų identifikuoja pagal atitinkamą kadra: *užtaisymas, gimstantis pojūtis, pirmas iškreipimas, laukimas, apgalvojimas, pasiruošimas, palaima, užsimiršimas, sprogtimas ir atsigavimas*. Ši nepaprasta fenomenologija – beveik neatskiriama nuo religinės ar seksualinės ekstazės aprašymo – pabrėžia erotinį čiaudulio pobūdį, o Linda Williams savo pornografijos studijoje teigia, kad to filmo vieta turėtų būti tarp „prieistorinių mokslinių Muybridge'o judesio tyrimų ir sensacijos ieškančių vėlesnių reginių, žymėjusių tolesnius primityvaus kino etapus ir primityvią neapridengtą pornografiją“⁶. Tiesą sakant, Edisono filmas yra rudimentinis „pinigų kadras“, suvoktinis kaip tuomet kylančio *scientia sexualis* dalis – pasitelkiant fotografiją ir klinikinius stebėjimus siekta atskleisti kūniškų malonumų paslaptis, ypač moters malonumų. Paskutinė kinematografinė nuoroda susieja čiaudėjimą ir moterišką *jouissance* akivaizdžiai ir pačiu kvailiausiu būdu – vienoje (gana vidutiniškos) Steve'o Martino romantiškos komedijos „Vienišas vaikas“ (*The Lonely Guy*, 1984) scenoje, kai Laris (kurį vaidina Martinas) pagaliau sugula su

savo meilės objektu Airise, ir ši prisipažįsta niekada nedariusi „žinai ko“. Parengiamieji Lario meilingi judesiai neduoda jokio efekto, kol netyčinis nusičiaudėjimas Airisės kūną perlieja ekstazišku virpuliu. Pasinaudodamas šiuo atradimu, nelaimingas mylimasis ir toliau „klastoja“ čiaudulius, kad moteriai sukeltų „realius“ orgazmus, taip apversdamas kultūroje įprastą moters simuliacijos idėją.

Galima sakyti, kad čiaudėjimo filosofiją pradėjo Aristotelis. Jis rašė, kad „čiaudulys yra vienintelė kvėpavimo rūšis, kuri turi sudievinančią reikšmę ir yra atgamtiška“ (*Historia Animalium* I, 9, 492b), o „Problemų“ skyriuje apie šnerves jis nagrinėjo tokius klausimus: kodėl čiaudėjimas sustabdo žagsulį? (čiaudulio stiprumas suardo susikaupusį orą, kuris verčia žagsėti); kodėl žiūrint į saulę kyla noras čiaudėti? (vadinamasis „fotinis čiaudulio refleksas“⁷ – karštis išgarina kūno drėgmę, taip oro pasidaro per daug ir jis išstumiamas per nosį); kodėl čiaudėjimas laikomas dievišku, bet ne perdimas ar atsiraugėjimas? (nes galva švenčiausia); ir kodėl žmogus čiaudi dažniau nei bet koks kitas gyvūnas? (žmonės turi unikalią plačių kvėpavimo kanalų ir mažų, trumpų šnervių kombinaciją). Priešingai šiam sisteminiam čiaudulio kaip koncepto tyrimui, Aristotelio pirmtakas čiaudulį pristatė kur kas žaismingiau, teatrališkiau, kaip humoro ir romantikos figūrą dramatiškoje scenoje. Čia kalbu apie Platono „Puotą“, vieną didžiųjų Vakarų tradicijos tekstų apie meilę ir, be abejo, žinomiausio filosofinio nusičiaudėjimo, įvykusio svarbiausiu lūžio momentu dialoge, vietą⁸. Pausanijui sakant kalbą, Aristofaną ištinka žagsulio priepulis ir dėl to pakeičiama kalbėtojų tvarka (grynai farsinis „Puotos“ aspektas yra per mažai įvertintas – reikia tik išivaizduoti, kaip Pausanijas pamokslauja apie Atėnų pederastijos įstatymus fone nuolat žagsint Aristofanui). Gydytojas Eriksimachas (kurio vardas reiškia kovotoją su žagsuliu ar raugėjimu) užima Aristofano vietą, prieš tai komiškų pjesių rašytojui davęs kelis patarimus, kaip gydyti žagsulį: sulaišyk kvapą, pagargaliuok gurkšnį vandens ar kuo nors pabarstyk nosį ir nusičiaudėk. Savo kalbos pabaigoje, kur meilė vaizduojama kaip harmonija ir tikroji tvarka, gerasis daktaras pastebi, kad Aristofano žagsulys pagaliau liovėsi. „Iš tikrųjų, – sako Aristofanas, – [žagsulys] iš tikrųjų liovėsi, bet, tiesą sakant, ne anksčiau, nei jis buvo pagydytas čiauduliu, o tai verčia mane stebėtis, kad tvarkinga kūno dalis trokšta tokių triukšmų ir kutenimų, iš kurių susidaro čiaudulys. Nes jis [žagsulys] liovėsi tuojau pat, kai aš ją [tvarkingą dalį] pagydziau čiauduliu.“ (189a) Prieš imantis tragiškos meilės kaip trūkštos pusės paieškų teorijos, žagsėjimo ir čiaudėjimo epizodas leidžia Aristofanui pradėti nuo Eriksimacho medicininės išminties satyros: kaip, regis, demonstruoja gydymas čiauduliu, tvarka atkurama ironiškai pasitelkiant dviejų netvarkų kombinaciją. Ką gi daugiau mums sako Platonas, jei ne tai, kad Eroso atveju tik vienas spazmas gali išgydyti kitą?

Vertė Agnė Narušytė

Šis tekstas yra Šiuolaikinio meno centro projekto „Jei tu žinai, kad čia yra ranka...“ dalis

¹ Žr. J.J.M. Askenasy, „The History of Sneezing“, *Postgraduate Medical Journal*, vol. 66 (1990), p. 549.

² Kaip priešingybę prisiminkite komiko Billy Gilberto atvejį. Jis buvo išgarsėjęs sau įprastu čiaudėjimu ir ketvirtajame dešimtmetyje dirbo su Laureliu ir Hardy. Jis įgarsino Čiaudulį „Disney“ filme „Snieguolė ir septyni nykštukai“ – Gilbertas pasižymėjo nuostabiu gebėjimu čiaudėti davus ženklą. Šis, regis, stebuklingas nevalingumo suvaldymas primena Guy de Maupassant'o istoriją. Tarp daugybės savo talentų, kaip buvo kalbama, jis galėjo valios pastangomis priversti savo penį sukietėti.

³ Kaip rašo Jerroldas Seigelas: „R[ose] labiau mėgsta nuolatinio laukimo būseną, t. y. nečiaudi, kad nedideliu sprogtimu atpalaiduotų įtampą: nes erosas yra geismas, atidėjimas yra vienintelė būseną, kurią jis išgyvena nesumenkdamas“, *The Private Worlds of Marcel Duchamp: Desire, Liberation, and the Self in Modern Culture*, Berkeley: University of California, 1995, p. 171. Platonas „Puotoje“ prisimena Eroso gimimo iš Poro (stokos) ir Penijos (gudrumo, išradinumo) sąjungos mitą. Vėliau aptariu čiaudėjimo reikšmę šiame dialoge.

⁴ Jean-Marie Drot, „Jeu d'Échecs avec Marcel Duchamp“, nepublikuotas interviu ORTF televizijos sukurtu filmo garso takeliui įgarsinti, 1963. Cituota Arturo Schwarz, *The Complete Works of Marcel Duchamp*, New York: Delano Greenidge, 1997, p. 487.

⁵ Mary Ann Doane, *The Emergence of Cinematic Time: Modernity, Contingency, The Archive*, Cambridge: Harvard University, 2002, p. 177.

⁶ Linda Williams, *Hard Core: Power, Pleasure, and the „Frenzy of the Visible“*, Berkeley: University of California, 1989, p. 52. Taip pat žr. Marjorie Garber, *Symptoms of Culture*, London: Penguin, 1998, p. 221–225.

⁷ Kitaip žinomas kaip ACHOO (angl. „apči“ – *autosomal dominant compelling helio-ophthalmic outburst* arba autosominio dominuojančio įtikinamo helio-oftalminio protrūkio) sindromas.

⁸ Beje, Plutarčas pateikia teoriją, kad Sokrato *daimonas* buvo tik čiaudulys. Žr. Arthur Stanley Pease, „The Omen of Sneezing“, *Classical Philology*, vol. 6, no. 4 (Oct. 1911), p. 430.

Sapnuojant maršką

Kada nors čia ateis dievotas vokitis ar atvirksčiai – bedievis austras – ir saulė užtams nuo jų rankų mosikavimo, ir nepatekės devynias dienas iš eilės, kol skries nematoma kolektyvinės pašonės puse. Taip ims tie vyrai gėdinti medžių vaikus, apsirūkiusius archajine laiko koncepcija. Ir lieps sapnuoti taip, kad būtų galima paaiškinti. Bet kol kas – ša!.. Jų dar nėra: viščiukas įsirango į kiaušinį, papirusas linguoja Nilo nendrėmis, mąstydamas ką nors visai negilauš apie tenykštį dumblą, ir aš, jei įmanyčiau, grįžčiau kur nors, į pradžią. Ir būčiau pradžioje, o gal net ir pati pradžia, besilinsinti prieš Kūrimą.

Ir pūščiau sau į savo pagonišką akį. Ir sapnuočiau taip anarchistiškai, kaip mąstė anas piromanas kalifas, sudeginęs Aleksandrijos biblioteką. Mudu abudu nerastumėme ten ko saugoti. Jokių pergamentų, papirusų ar molinių lentelių – visa bus iš pradžios. Norėčiau pridurti, kad iš manęs, bet paskutinis vokas tarsi draperija nuslysta akies obuoliu.

Buvau namie. Beužmieganti. Lengva širdimi į kelionio krepšio gilumą išspraudžiau Bastiat teorijas. Tesizino pačios. Ilgus mėnesius pusiaunakčiais skaitydavau tokius nuobodulius, pati buvau didelis ir vientisas nemigos debesis. Jaučiau, kad aukštai palubėje stebisi mano apykvailis *alter ego*. Aš nespėjau nustepti. Tiesiog užmigau.

Paskui ėmė švisti. Pačiame sąmonės kamputyje, tarsi sroventų fantastinė šviesa. Tokia vaikiška nuoskauda, kad jau rytas, kad mane jau žadina. Atkakliai ir švelniai. Mama. Bet nuo to nė kiek ne lengviau.

Vis dėlto dar neaušo. Kažkas degė. Kol iki galo supratau, ką reiškia degti, praėjo laiko ir tik tuomet išsigandau. Mama nežinojo nei kas, nei kur, todėl sunerimusi vaikščiojo palei miegamųjų langus, spėliodama, ar toli nuo pagrindinio kelio, ar dar miestelyje, ar jau pamiškėje. Galop nutarė: turbūt kuri nors iš didžiųjų daržinių bedantėmis vėjų klaipomomis durimis. Viena jų visai prie pat kelio į miestą. Klimų daržinė. Dabar – nartus ugninis žirgas, suklupeš ant priekinių kojų ir atkakliai bandantis nusimesti arabą raitelį. Tylėdamos žiūrėjome į pašvaistę ir gaisrinių žiburėlius ties pietiniu mūsų nedidelio pasaulio pakraščiu.

Po kelių minučių įgriuvo stogas. Darsyk į juodumą švystelėjo oranžinė pašvaistė. Gal karčiai, o gal ugninių jonvabalių spiečius, išsisklaidęs palei paežerę, Dzimitros kryžių ir toliau – tuopų alėjos viršūnėmis. Mano trumparegystė paliejo šviesą po mūsų sodą, išbalusią miegamojo palangę. Atrodė, pora žiežirbų sukinėjosi mano kojūgaly. Mano vaikystės kojūgaly... Sutrikusi įlindau atgal į lovą. Nebegali žmogus galvoti stovėdamas, kai sparnuotos žiežirbos pasigauna ir nešasi, kur užsimanysius.

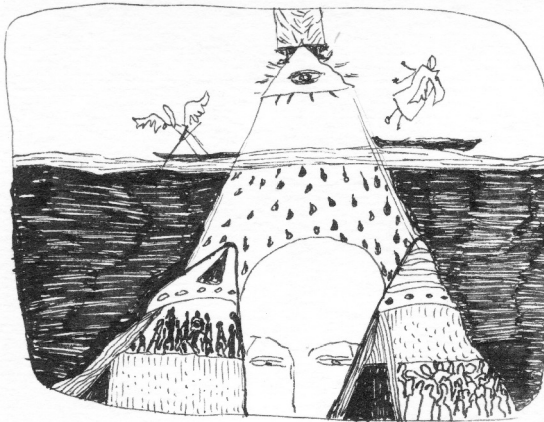
Ir man topteli: taip jau buvo. Už kokių keturių šviesmečių. Kai pro miegus išgirdau senojoje troboje sambrūzdį ir vargais negalais pakėliau savo mieguistą ir pasišaušusią galvelę:

- Kas nutiko, mama?
- Kažkas dega, – pasirodo, nubudau pačiu laiku: mama jau beeananti pro duris.
- Kur mama eina?

– Pažiūrės, miegok, mažute, miegok, tuoj grįš, – tai senelė.

Bet... Kaip galėjau miegoti, kai visa taip įstabu ir baugu: senelė, vienmarškinė šlamanti po kambarį su žvake ir svars-tanti, ar dabar užkabinti laukujes duris, ar vis dėlto luktelėti mamos. O svarbiausia – buvo dingusi elektra. Tuomet galima degti daug žvakių. Gal net spalvotų. Žinojau, kad žvakes senelė laiko kartoninėje dėžėje po savo lova, bet likau gulėti savo pūkiniuose vėpūtinuose pastirusi vien nuo minties, kokios šaltos būna grindys naktį.

Užtat, kiek įstengiau, pakreipiau galvą: baugiai giliose languose kažkas švytėjo. Jaučiau, kad vėl nyru atgal – į sapną – tad tik spėjau sumesti, jog tas fluorescencinis išgąstis turbūt ir yra gaisras.

Editos Matulionytės piešinys

O paskui vasara klibikščiojo į pietus, į senųjų mūsų namų pusę. Tarytum senelės ramentais – pamažėle, mums beveik nepastebint. Jau gyvenome šiaurėje, bet gyvenimas taip ir liko keistai padalintas tarp šių dviejų polių. Senieji namai kaip įmanydami priešinosi vienišumui. Kartais, bet vis rečiau, juos sapnuodavau: sausą karštį, kojų pirštams smegantį keliukų smėlį, senelio sodintų medžių vaisius, jų medų, pernykščius ir užpernykščius kalendorius su dar senesniais išminties, o gal tik smulkmeniškumo ir taupumo, kaip man atrodydavo, trupinėliais. Jie, sapnai, beveik nesi-skirdavo nuo išblukusių vasaros klejonių, o aš ir nesisten-giau skirti. Veikiau laukiau, kol tie likučiai ištirps vasaros dienų begalybėje, man bežiūrint į vieną tašką. Dažniausiai – į save.

Paprastai senelė lipdavo į viršų vieną kartą per dieną: iš ryto nulipdavo į virtuvę, o vakarop parkeliaudavo atgal į lovą. Tačiau tądien ją užvijo popietės kaitra. Girdėjau, kaip stiprėja jos švogždžiantis kvėpavimas, kol ramentai atsiremia į mano lovos kraštą. Pasiramsčiusi ir prisitraukusi savo pavargusias kojeles, senelė atsėdėjo greta manęs ir valandėlę ilsisi. Žinau, kad tuojau atsikvėps ir ims kalbinti. Bet

greičiau ateina mama. Viena ausimi klausausi jų pokalbio, kuris teka tarytum šviežias medus. Ir klampina tokias smalsias muses kaip aš. Todėl šikart net apmaudu: neprisimenu tų žmonių iš senelės kaimo, kuriuos vieną po kito jiedvi traukia iš paslėptų atminties kišenėlių. Traukia ir veria ant ilgo prisiminimų virbalų tarsi geras ir blogas akis. Vienuolę Zofiją, kuri man, su senelė atėjusiai jos aplankyti, priskindavo lelijų, jos auginamų bažnyčios altorėliams, prasigėrusių sūnų, kuris padegė motinos namus ir...

- Man atrodo, aš atsimenu.
- Ką? Gaisrą? – mama nenoriai atitraukia akis nuo mezinio. – Tu buvai dar visai mažytė.
- Kokių ketverių metų. Tąnakt dingo elektra, o tuėjai pažiūrėti.
- Ir ko ten žiūrėti? Padėti nepadėsi, tik maišysiesi...
- Bet tu vis tiekėjai! O kitą dieną mes su senelė apžiūrėjome degėsius ir tą sudegusią močiutę.

Mama sustingsta:

- Negali būti!
- Ji gulėjo ant pievelės po paklode, o senelė buvo atidengusi, – dar norėčiau pridėti, kad labai to prašiau, o ir senelės smalsumo nereikėjo skatinti, tik nukreipti tinkama linkme.

Senelė trūkteli pečiais ir abi su mama sutaria, kad niekam sudegusių žmonių nerodo, tuo labiau vaikams. Vaikai sapnuoja ir išsigalvoja, bet tau jau septyniolika, sako.

- Tai gal manęs ten nebuvo, gal kuri papasakojote?
- Eglute, mirusių žmonių niekas nelaiko ant gatvės, kad kiti eitų ir žiūrėtų.

Ji nebuvo ant gatvės, o ant pievelės.

Abi purto galvas. Tiksliau – mama purto. Senelė tam per daug pavargusi, bet ji irgi nesipriešina šitam visuotiniam stebėjimuisi. Paskui kažkuri prisimena, kaip porą mėnesių gaisrinėje dirbo mano senelis. Mano fantazijos lieka pamirštos.

Man labai gaila, kad niekas neina pažiūrėti gaisro ir kad pati nė už ką nesiropščiau iš lovos. Ir kad taip atlėgsta pamačius gaisrinių švyturėlius. Galima kalbėti apie bendruomeniškumo nykimą ar atvirksčiai – pagarbą žmogaus nelaimei. Padėti nepadėsi, tik maišysiesi. O tiksliau – liudysi. Bet ar kam reikia nelaimių liudijimų? Visų pirma ar tam vargšui žmogui reikia? Jis ir taip puikiai prisimins savo sudegusius trobesius. Iki grabo lentos prisimins. Egoistiška tvirtinti, kad tai mums reikia šito liudijimo, kad mes gyvenime toliau jį prieš savo akis ir savo gyvenimus turėdami ar kad nebus mums paslapties, tik plika tiesa priimti ir susitai-kyti. Ar verta tokia išmintis žmogaus nesmagumo? Liudijimas slepia ne ką kitą, tik mūsų pranašumą prieš sudegėlį, ir nieko jau čia nepadarytų net mano mielas Bastiat. Ir vis dėlto tikiu, kad jis suvoktų negalįs viso pasaulio paslėpti po maršką ir dailiai paguldyti ant pievelės priešais kultūros namų langus.

Marškos kartais prasiskleidžia, be to, jas galima susapnuoti.

EGLĖ JAKUČIONYTĖ

Kurtas

– Netylėk, Sesile, kai tavęs klausiu! Juk žinai, turėsi atvažiuot dar ir darsyk. Tai gi, kur tas berniukas?

- Taip, ponija. Berniukas.
- Na, mes nesusišnekam. Mieloji, aš klausiu, kur jis.
- Jis šuliny, ponija.
- Vandenyje? Bet juk tai neįmanoma.
- Tarp trečio ir ketvirto rentinio yra ertmė. Virš vandens, ponija.
- Ak, štai kaip.

Gailiai sugirgžda nukeliamas dangtis, aukštai viršuje atverdama padūmavusio dangaus lopinėlių. Lėtai iškišu galvą ir prisimerkiu. Rytinės šviesos stulpas minkštai nusileidžia į vandenį, bet, nepasiekęs dugno, maždaug ties viduriu išsi-sklaido. Užuožu, kaip vanduo, prisigerdamas nauju, šviesių atspalvių, pakeičia kvapą. Lyg rasos lašas besiskleidžiančio žiedo taurėje.

- Kurtai! Girdi mane?.. Kur-tai!.. – pasilenkusi Sesilė skubėdama beria žodžius. Šiandien ji labai susirūpinusi.
- Kas nutiko, Sesile?
- Mama ir vėl mane veža ten. Aš nenoriu, Kurtai. Girdi? Nenoooriu.

– Tikiu tavim. Bet pasistenk nurimti, gerai? Na, kaip nors... nežinau...

– Daugiau aš jiems nieko nepasakosiu. Kas iš to, Kurtai? Jie netiki nė vienu mano žodžiu. Supranti? Ir ta moteris... Kaip keistai ji į mane spokso. Lyg būčiau nesveika kokia, – ji vis žvilgčioja dešinėn, seno medinio namo pusėn. – Girdėjau, kaip pašnibždomis mamai aiškino apie kažkokį vaizduotės vaisių. Ne... ji pati keista.

Žvelgiu iš apačios ir galvoju, kokia vis dėlto Sesilė panaši į savo senelę, kai ši buvo jos amžiaus. Į Norą. Ypač dabar, kai šitai žiūri palinkusi ir šviesios garbanos apgaubia švelnų jos veido ovalą. Sesilei bekalbant, tos garbanos raitosi tarsi gyvos ir, regisi, turėtų trukdyti ar kutenti. Tačiau Sesilei jos niekada netrukdo. Atvirksčiai, ji, kaip ir Nora, turi žavų įprotį juokingai papurtyti galvą. Tuomet plaukai akimirksniu „išplaukia“ į visas puses, paskleisdami malonų aksominį obuolių šampūno aromatą.

Rytoj Sesilei sueis aštuoneri, o man – dešimt. Man visa da dešimt.

- Teisingai, Sesile, – atsitokėju. – Netiki, tai ir nereikia. Juk svarbiausia, kad mes turime vienas kitą. Ar ne? O jie... Jie niekad to nesupras.

Staiga mergaitė išsigandusi pakelia galvą ir dabar matau tik jos ploną baltut baltutėlį kaklą, atsikišusį smakrą ir ertmės krašto išikibusius pirštus. Baimė persiduoda ir man.

– Sesile, vaikel, – nuvilnija nervingas motinos balsas. – Tu ir vėl... Bėk namo – laikas ruoštis.

– Iki, Kurtai, – ji dingsta, palikdama baltus plunksninius debesis melsvėjančiame kvadrante.

– Iki, Sesiilee!.. – rėkiu, net iškausta plaučiai. Noriu, kad girdėtų. Kad niekada nepamirštų.

Ertmė viršuje alsuoja gelsva šiluma ir kvapais. Vėjas iš sodo vis atskraidina rausvus smulkius žiedlapius ir tie sukdamiesi sklendžia be garso, kol pavargę sutupia į raibuliuojantį ledinį šulinio vandenį. Pievų tolumoj subliauna pirmą kartą šį pavasarį išgintos avys. Vadinas, žolė jau kaip reikiant prasikalė.

Mes dar turime lygiai dvejus metus.

ILONA JANULIENĖ

SIGITAS GEDA

Dainos, kurių išmokė motina

2007 metai

Dantės „Rojus“

Vienas kunigėlis aiškina, girdi, ten žmonių sielos ne vien žiūri į Aukščiausiąjį, bet ir viena į kitą. Žodžiu, visuotinis sutarimas! Verčiau, gilinausi, o, užmušk, šito daikto nesuvokiu.

Ar ne per toli siekta? Įsivaizduoti galima, bet pajauti, suvokti stačiai per sunku. Ilgėjausi žmonių solidarumo, bet nesitikiu (ir nenoriu pats), kad visuotiniu mastu taip yra, bus, gali būti.

Kurmių – rojus?

Mano sieliūkštė per drovi.

Senikis ir senikė

Kaune susituokė: jaunikis 102 metų, jaunoji 26-eriais jaunesnė...

Lapkričio 9, penktadienis

Prielaidos

Antras – iš antaras? Čia vienas, o ten antai – kitas! Antaras!

Didelis darbas

yra palaima! Per tuos metus, praleistus verčiant Dantę – neatsimenu, ką valgiau, kuo sirgau...

Supratau L. Šepką, didį medžio drožėją, gyvenusį žeminėj.

– Naktį šviečiant mėnuliui graužiu buroką ir dainuoju. Pelė išlenda, žiūri, o man džiaugsmas...

Apie vaikus

J. Paukštelis yra pasakojęs apie A. Vienuolį-Žukauską, kurio sūnus po karo pakliuvo į lagerį. Vienuolis per koki nors vakarėlį vis taikydavo atsisėst prie valdžios – Paleckio ar Sniečkaus, kad galėtų apie sūnų užsiminti...

(Ir aš jį dabar suprantu.)

Galop sūnų pavyko ištraukti. Tėvai paklojo jam pūkinius patalus ir t. t. Iš ryto pakirdę mato: sūnus miega po laiptais, šimtasiūlę užsimetęs...

Kam jam ta lova ir tie patalai?

(Ir aš jį suprantu.)

Mildažytės močiutė

Apie gėrį ir blogį:

– Vaikeli, jeigu darže išrausi morkas, tai liks vienos piktžolės. O jeigu išravėsi piktžoles, tai turėsi morkų.

(Čia apie tai, kad ištisa karta verčiama maitintis piktžolėm, užkerojusiom žiniasklaidą.)

Metaforos

Žodžiai dainos, kur apie vėją sakoma, kad tai „žemės al-savimas“.

Nedaug tiesos, o gražu!

Kam tatai?

Pavyzdžiui, Šetono pamatymas, pasimatymas su velniu?.. Pagal Dantę (XXXIV g.): „Ditas – tai tam, kad tavo baimės išlakstytų...“

Maždaug: išvysti leduose išalusį velnių vyriausiąjį, Liuciferį, maištavusių angelų karalaitį, privalu – daugiau jau nėr ko bijoti!

Vyriausiojo aš gal ir nematysiu, bet Dito tarnų prisiziūrėjau.

Mano vaizduotėje vyriausias yra menkysta, kuprelis ožio barzda...

Pragaro kunigaikštis! Andai E. N. tokį buvo sugalvojęs roko operai „Meilė ir mirtis Veronoje“ (pirmieji pastatymai).

Sabos karalienė

Ties Jeruzalės vartais ją pasitinka karaliaus Saliamono pasiuntiniai:

– Jūsų didenybe, čia mūsų karaliaus šventykla.

Karalienė:

– Ir visa tai jis pastatė dievui, kurio net nematė...

Pravartu prisiminti –

visiems, kurie siekia aukštybių: iš aukščiau krisdamas skaudžiau susižeisi.

Lapkričio 10, šeštadienis

SMS

Pikčiurna niurna, vandens pilna burna!

Lapkričio 11, sekmadienis

Iš ryto

Girdžiu J. S. Bacho „Mano siela girdi matydama“ ir prisimenu, kad Bacho klausydavau tokį pat vėlyvą 1984-ųjų rudenį. Buvau persikėlęs gyventi į Justiniškes.

Rašiau „Maironio mirtį“, man reikėjo labai taurios muzikos.

Dabar galvoju, kad jis, Bachas, visad man buvo gilesnis nei Mozartas. Gal yra tiesos, kad Mozartas buvo savo meto populiarioji muzika? Rūmų „popsas“?

Bachas: kad niekas nedrumstų sielos.

Skaitant Šekspyra

Bet kuri eilėraščio forma (ketureilis, trieilis, dvieilis, haiku, gazelė, sonetas ir t. t.) gali būti apgaulinga, nukalta, netikra.

Perkėlimai (anžambemamai) – būdas išsisukti iš klasikinės eilutės. Šekspyras bent jau turėjo eilutę! Lietuviškai, beje, toji eilutė prašosi pailginama, nes mūsų žodžiai ilgesni. Kaip kad O. Chajamo rubajatus verčiant.

R. M. Rilkės eilėraštis neturi eilutės, t. y. eilutė po eilutės jis gręžiasi į vidurį, kažki kokio siaurėjančio piltuvo pavidalo. Gal tiesiog – siaurėjančio gražto pavidalo?

Gręžiasi tol, kol baksteli į aukso grūdą...

Iš Šekspyro, 18 s.:

*Ar tu tokia kaip vasara rugpjūtį?**Mielesnė, santūresnė ir gražesnė!**Gegužio žiedus audros bus nupūtę –**Toksai rugpjūčio ir gyvybės dėsnis.*

Labai arti nuodėmės

Net nežinau, kodėl prisiminiau... 1962-ųjų išvakarės. Brolis parėjo atostogų, teisingiau – parvažiavo iš Odesos, kur tarnavo. Sov. kareivėlis... Aš buvau pirmakursis studentas, be to – dirbau fabrike.

Kur dėtis? Naujuosius metus reikia švęsti! Iš bendrabučio nuėjom į Vokiečių (Muziejaus) g. Ten buvo gastronomas. Eilė prie gėrimų. Nutarėm pirkti butelį likerio ir traukti pas pusseserę Polocko gatvėj... Eilė buvo ilga, žmonių – kokių nori! Ūmai mus nužiūrėjo jauna moteris, apsirengusi darbiniais drabužiais. Priėjo ir užkalbino rusiškai. Ar nenorėtum Naujuosius sutikti pas ją?

– Nežiūrėkit, kad aš taip apsirengusi. Namie persirengsiu. Ateis draugė...

Čia ji nužvelgė mane. Brolis irgi susimėtė.

– O ką tu galvoji?

Aš mindžikavau nuo kojos ant kojos.

– Gal...

– Kas „gal“? – perklausė brolis.

Jis jau buvo svieto matęs, tai ir gerai, kad ryžtingai pasipriešino.

– Jokių „gal“. Mes turim aplankyti pusseserę.

Tada toji viliotoja ir atstojo nuo mūsų. Dabar manau, kad 19–20 metų jaunuolis gali padaryti bėdos. Ir sau, ir kitiems. Žinoma, ne be moterų pagalbos...

Prie nuodėmės ištakų

Jeigu reikėtų pripažinti didžiausius prasikaltimus, sugrįžčiau prie J. Biliūno.

Kad ir kas atsitiktų, niekas taip neslegia kaip nekaltų sutvėrimų netektys. (Kas nors sukikens – ir tegu.)

Turiu omeny seno šuns pasitraukimą. Tiesa yra tai, kad jie, šunys, registruoja mūsų vidinius virpesius. Tai nebuvo

vien jo senatvė, tai buvo ir aplinkumos požiūris į jo šeiminką, netektys mūsų šeimoj ir – pojūtis, kad jo šeiminkas yra... apgailėtinas.

Be to, dar aš jam išpyriau ir aprėčiau. Čia viena, čia kita jo akis ir visas snukelio grėžiojimas demonstravo vidinį jo sumišimą.

Daugybė pojūčių, ištisos jų samplaikos pynėsi jo galvoj, – sutrikimo kokteilis!

Taip išsiskyrė dvi visatos: žmogaus ir gyvūno. Žmogus pralaimėjo.

– Kam man visas tavo gyvenimas, tavo valgis ir tavo globa, tavo knygos, mašina, namai, kelionės...

Galima tęsti be galo šį klausimų sąrašą, liudijantį sąžinės pralaimėjimą.

– Aš moku numirti, – tarsi sakė jis man savo žingsniais. Taip, šuo moka, žmogus – bijo.

Kas jam mūsų miestai ir mūsų lėktuvai? Gražinkite žemei girias, žolę, žvėrimis gražinkite jų laisvę, orumą... Mes savo tariamu širdingumu esam nuokrypis evoliucijų kryžkelė.

Nelabieji.

Apie pokyčius

Menininkas, kuris ŠMC kalbėjo apie atominę bombą ir jos poveikį kultūrai.

Įstrigo tik tiek, kad, jo žodžiais, ateitis baigėsi 1945 metais (Oppenheimerio bombos išbandymas). Suvokėme, kad dainos nuo šiol gali trukti ne ilgiau kaip 3 minutes. Daugiau nebuvo laiko. Žmonės – visi rengėsi kariškai. Vaizduotė tapo postbranduolinė. Tatai tik prasidėjo. Apstulbino (pritrenkė) teisingas reiškinio sugretinimas su... pornografija.

Fizikinė pornografija. Išsinuoginimas. Noras išsivaduoti iš žmogiškosios kaltės.

Antra vertus, visa tai man pasirodė pernelyg tiesmuka. Dar viena schema, neva naujasis katastrofiškumas. Praeina kiek laiko, užgriūva kiti karai ir kiti atradimai.

Čia tas pats kaip su prarastosiomis kartomis.

Be to, po Prousto reikėtų nepamiršti, kad nebūna prarasto laiko...

Išradėjai

Kilimonis, dzūkas iš Bukauciškių, Rutos Lee, garsios aktorės, giminaitis. Išrado beveik amžinąjį variklį: į upės srovę nuleistas sparnuotis (toks įtaisas su dviem iš galų besisukančiais sparneliais – mentėmis) pats iriasi prieš srovę...

– Japonai būtų jus auksu apipylė! – sako atvykėlis.

Pašalėj gi šurpi grimasa iškreipia Kilimonio antros pusės veidą.

Kiek mačiau išradėjų, visų žmonos moja ranka, kitos net žegnojasi... Eikit jūs po galais!

Kodėl?

Pirmiausia: tiems išradimams jie eikvoja brangų laiką, apleidžia namus.

Antra: apleidžia ir antrąsias puses!

Australijos lietuviai

Kalba prieštvanine lietuvių kalba. Moka pilvo šokį – klubus pavizginti.

– Geriau turėti ką nors judinti negu nieko!

Iš 20 milijonų Australijos gyventojų vos keli vyrai moka taip vizginti, tėvynėje – tik jis!

Tiems, kur nemiega

Reikia žydinčios pelargonijos. Geriausia – raudona. Pašlakstyti vandeniu ir uostyti (prisilinkus vazonėlį) 10 minučių. Užmigsite garantuotai!

Iš vieno pavasario

Žaliapilvė varlė pačiam balos pakrašty miegodama sapnuoja savąjį prabudimą...

Vienas iš požiūrių

Algis M., neseniai išleidęs knygą „Šeško šokis“ (sako turėjęs galvoj Štarausko laikų Kauną...):

– Žmonės nepasikeitė, pasikeitė tik jų požiūris į gėrį ir blogį.

Per 17 metų!

IEVA GUDMONAITĖ

•

žiūriu
į daugybę tuščių ikonų, ar jos verias,
ar man čia sklaidytis jau laikas –
gal jau laikas – jau virpa viduj
mažytės mandalos, o kai sakau „gal jau laikas“,
nustoja virpėti ir tada jos namas yra,
todėl – ne laikas. dar ne laikas.

•

mes atėjom į tavo namus,
kurie nėra raketa ir kurie netgi nėra
namai ir kurių nėra.

mes atėjom, suvalgėm tavo duoną
(keli trupiniai taip ir liko pakibę
name, įsivaizduoji: NAMAS)

mes atėjom, tu buvojai laike,
kuris panašus į laiką, ir erdvėj,
kuri buvo panaši į tave, matėm,
kaip tave bandė atkartoti vakarienė,
kaip trupiniai pasidaro nežymūs pilki,
pakimba ore ir jų nėra.

po to tu sėdėjai prie stalo,
prie pačio variklio lyg altoriaus didžiulio
ir taip plušai, bandei pakurti namelį, kad jis tik
nepradėtų leistis ant žemės,

šiugždenai lapais, puslapiais, stalčius vartei,
ieškojai, nuo tavo judesių taip įkaito stalas,

kad mes net nedrįsom.
mes net nedrįsom, tėve.
tavęs paprašyti vandens.

•

šviesa mus apgobia prieš mirtį, kaip mus apgobia
prie stalo, kur mes geriamo
sodos vandenį, jis taip švyti – vanduo ar soda –
neužtenka šviesos aprašyti, jos per daug,
kad pajudinčiau pirštą, jos per daug, kad pakilčiau
nuo stalo, o kad pakilčiau – matyt, per mažai.

šviesos tai per daug, tai išvis nesimato –
nei daiktų, nei jų kontūrų, nei
tavęs, čia sėdinčio prie stalo,
nesimato, nes šviesos per daug.

•

tada buvo lapų deginimo šventė –
visi rajonų žmonės išėjo į kiemus,
uždegė laužus,

po to patys neprisiminė,
kodėl sudegino savo batus,
sukneles, paveikslus,
stalus, kilimus, indus,
staltieses, šachmatų lentas tuščias,
buteliukus su šampūnais ir muilu,

kodėl sudegino
kompiuterius, tinką sienų riešukučiom

sėmė ir metė, užuolaidas degino,
grindų lentas, popierių,
laikraščius senus, suglamžytus mažumėle,

kodėl metė laikrodžius, užrašų knygeles
dėmėtas, kalbant
apipiltas kava; lapelius prirašytus,
vaizdajuostas metė, spintas visokias,
kelnes, šmelnes, prulmukus,
tratalšėlius, pratalžynus, rožančius,
viską, kas siejas su gaubliais,
karolius, veidrodžius metė,
lovas, siūlus, lempas, siurblius,
maišelius polietileno,
kaip degė, kaip mirtinai pavojingai
plieskė laužas,

o po to
buvo žiema, stovėjom
visi nuogi, peršviečiami,
tartum lapus pametę,

jau šviesėja –
žydra šviesa krenta,
vis atsiskiria, krenta ir dega.
atsiskiria, krenta ir dega.

•

mes atėjom į tavo namus
ir suvalgėm tavo duoną,
išgėrėm tavo vyną

tą akimirką, kai tu
sugriovei turgavietes,
išvarei klegančius.

mes niekaip
negalėjom nustoti klegėti,
mes klegėjom net apie tai,
kaip suvalgėm tavo duoną
ir išgėrėm tavo vyną.

po to bandėm
nupasakot skoni.
bet jis buvo vis stipresnis.

sniego aprašymas

o dabar einu,
kūnas – kosmonauto kostiumas,
užsisagstau sagas, kad vėjas nepūstų kiaurai,
kad nepabirtų iš dulkių pastatytas namelis,
iš stalų dulkių, kėdžių, knygų, tavo dulkių,
kad nesugriūtų šitas namelis su stalais, kėdėm, knygom,
tavim, nes paskui gali atrodyt, kad jo reikėjo,
o kai jau atrodys, tai ir bus skaudžiausia iš skaudamų,
nes viskas labiausiai tada ir yra, kai atrodo, kad to nereikia,
ir dabar aš tariau: nereikia, išjunk šviesą, išsik iš namelio
ir pasiimk namelį, ir kai sakau, tas tūkstantį kartų
ir vyksta,
aš tūkstantį kartų negrįžtu ir milijoną kartų matau tave,
išeinantį su nameliu ir daiktais,
tada nuvalau dulkes nuo stalų, knygų, kėdžių
ir tave, mano dulke, skaitau,

ir atrodo, kad tai netgi nesikartoja, o tik nėra viso to, nėra,
kaip nėra kėdžių, stalų, knygų, porceliano, kaip
nėra žiemos,
laiko, tavęs ir dulkių nėra, nėra to kostiumo, o tik
kosmonautas

ir tik žiema, po kurią jis keliauja ir iš kurios niekaip
negali sugrįžti,
ir yra tai, kaip jis žiūri į sniegą, galiausiai tik tai ir yra,
o kosmonauto nėra ir nebuvo, ir išvis apie ką čia

•

galima nusipirkti lėkštę sniego,
tai pats skaniausias maistas valgyklos,
į kurią ateinu

vis to sniego – gniužulų arba
taip tik padėta, arba
truputį patirpdyto sniego,
o koks tau labiausiai patinka?

ta valgykla, į kurią ateinu, yra,
tik dėl to ten taip skamba indai,
o į akis spigina
sniego baltumo tapetai.

(tokia valgykla tikrai yra)
kartą supratau, kad ten
tūkstantis devyni šimtai
šešiasdešimtieji, kometa.

•

miegu ant grindų, kol pradeda dilgčioti
ir sruventi kažkas nuo lempos pro ploną,
plonesnę už polietileno maišelius veido odą,

bandau pasislėpt po kaldra, bet ji pradeda
į mane susigerti. aš pilna kaldros, drėgnai,
kaip ji siūbuoja – lempa siūbuoja, o aš
žiūriu į lovą – ji kitame
kambario laike, truputį arčiau už stalą, bet už langą toliau –
ji yra už lango.

(visada taip ir galvojau, kad gyvenu ir miegu
ant punktyrais nubrėžtų grindų, o kaip jums
apibūdint punktyrą – taip blinkšt – blinkšt –
blinkšt – blinkšt,

punktyrais pažymėtos sienos – viena ribojas
su mano kambario viena kraštine,
kita – su medžiu lauke (kai jis dvelkia, punktyras
blyškesnis), trečia ribojas
su šapeliu, o ketvirtos nėra.

tai toks kambarys. vasarą smilgų priželia, rudenį
punktyras pavirsta į liniją, žiemą linijos
nesimato, o pavasario nėra.)

bandau atsiskirt nuo kaldros, bet staiga –
kometiškas blyksnis joje, lyg užčiuopčiau
lempos vielutę – kažkur
kairiajame plauty, kaip išimt – panika –
švyčiu kaip lempa, punktyrais
sklinda šviesa –

daugėja kambario to, kuris už kambario –
jo tiek daug, matau –
lempa to kambario, kuris už kambario
užgęsta staiga.

iškosėju juodą
lemputės siūlą.

RASA KUTKAITĖ

aidas nuo molo

dar nesuriškit man kojų lyg suskilusių irklų
pamažu plukdau save gulintį laivo dugne
staugia vėjo plėšomos žiotys
irkščia

virš galvos prakiurę paukščių pilvai

gal gerai kad suspėjau užmigti
nepamatęs gorgonės akių miesto užėjog
liko gulėti

vėjo varstomos burnos vynu užpiltos
neliesti išskedenti kliedesių patalai

akis sutemos žnaibė šilkiniais snapais
lindo

lyg glitnūs maurai užantin po vokais
šliaužiau gatvėmis tarsi moliuskas lėtai
kelia žymėdamas link paskutinio dugno vinies

tu dar ne pa var gai
gargaliavo varpas naktinio miesto gerklėj
negalėjau pakelti galvos taip aukštai
tarsi spaustu dangtis išbrinkęs
nuo gimimo įleidęs šaknis

*piligrimo apmąstymai
prisėdus šalikelėj*

moira ašaromis plauna pelenus
nuo mano veido
lyg būčiau sudegęs šešėlis
dūluojanti laiko skeveldra

drugelio alsavimas skvarbesnis
už praslinkusius žodžių pėdsakus
liežuviu vaikštau oru
nieko nepalieku

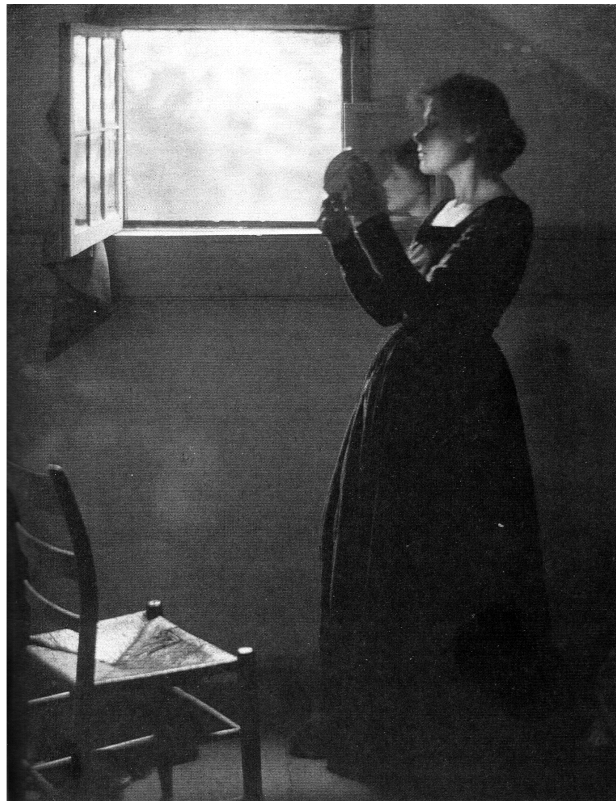
kad ir kaip norėčiau
neišsibarsto nuzulintos minčių atplaišos

šimtai nenukirptų virkštelių
neišgimdytų placentų
iškraipo veidą

nesibaigiantis kelias –
abejingom akim bunkantis agonijos skausmas
merdinti laimės kūdikio šypsena
ir išbyrėję troškimų dantys

odos per daug vienam kartui
per daug balasto skrandyje
amžinas proto alkis
tuščiomis venomis
viesulu kursto sumaištį

ir eiti lyg nebėra prasmės
jausmų kremzlės nudilusios
kiauros širdies kišenės
o kelias dar ilgas
dar toks ilgas kelias

Clarence H. White. Mergina su veidrodžiu. 1898

taiklūs žodžiai

taip taikliai
ir neskubėdamas
mėtei strėlytes

tiesiai
į stiklinių obuolių centrą

blakstienomis čiulpiu debesis
kad praskalaučiau
šukėmis traiskanojantį žvilgsnį

pažiro tūkstančiai karoliukų
ir subėgo į prasižiojusį šulinį

norėčiau sulaužyt strėles

juk toks vaiskumas rugpjūčio naktį
kada sublykčioja ežero paviršius

lyg celofanu uždengtos akiduobės

nukrauti stalai

nurysiu viską ką man pasiūlysit

supelijusių duoną nakties nešvankybes
sniego luitą kerpės nuo šiferio
įsiūčio atliekas abejingas akis

daug visko galiu nuryti
net neužsigėrus
burna išstampyta
nuo šiaurės į pietus
tiek esu išragavus
viską suvirškinau

nieks niekada neklausė
ko norėčiau
nuo vaikystės mokė

valgyk kas padėta

ir nesipriešinau
sotumas kankina seniai
seniai jau nieko nenoriu

bet vis dar neša
nukrautus padėklus
ir grūda per prievartą
į pilną burną

pieva kurioje pradingsime

gėlių šaknys maitinasi iš mano venų
kol užauginau rankose rugpjūčio pievą

kad grįžęs turėtum kur pailsėti

į akis susipyliu viduržemio vandenį
kad šiltomis bangomis glamonėti galėčiau

tarp ilgų plaukų lyg po kriokliu
tavo veidą paslėpčiau

kad būtum tik mano
nors vieną sekundę

per kurią visas gyvenimas šuoliais prabėgtų
iki dabar

kai tirpstu
lyg paskutinis sukastas sniegas
kai jaučiu
kad tuoj čia mūsų nebus

*mintys po nudegimo
patiekus šerbetą*

ar vertėjo iš viso
užpildyti aortą
neprinokusių vyšnių sultimis

žvynus lyg nuo žiobrės nuskuto
atgaivino pelėsiomis apaugusias viltis
nugramdė nagais ir dantimis
pridžiūvusias nuosėdas

kad vėl šitiek eičiau nuskusta oda
liepsnai į visas puses plieskiant

jei koją ne ten pastatai
smeigia prie žemės strėlėm
lyg nudirtą kailį po išbandymų kojom ištiesia

ar vertėjo iš naujo
į karuselę sodinti
nukaršusį geismų triušio embrioną

ar buvo prasmė
ant gyvenimo blizgutės kabinti
otkutiurinės plaštakės lervą

kaip užauginti širdies skilveliuose
pelėdos akis
kad šiame šerbete nors šiaudą užgriebčiau

Visa tiesa apie jaunystę

Philip Roth. *Apmaudas*. Romanas. Iš anglų k. vertė Gabrielė Gailiūtė. V.: Baltos lankos, 2010. 190 p.

Jau gerą pusmetį vienas iš pačių įdomiausių mano gyvenimo darbų mane verčia nepaliaujamai galvoti apie jaunystę: apie jos grožį, maištą, sunkumus, klausimus ir abejones. Kas savaitę bendraudama su įvairiomis jaunimo grupėmis, diskutuodama su jomis apie mokslą, religiją, visuomenę, darbą, žmonių santykius, tiesiog negaliu atsigėrėti tų žmonių gyvenimo džiaugsmu, proto aštrumu, jausmų gilumu – negaliu atsidžiaugti, kokia šviesi ateitis laukia Tėvynės ir pasaulio. Tačiau galutinis šio (paslaptingo tik todėl, kad dar anksti per daug apie jį atvirauti) darbo rezultatas turės būti tam tikras jaunystės apibendrinimas, o ji kuo toliau, tuo labiau atrodo visokia, įvairiausia, paklūstanti stereotipams ir tuo pat metu juos paneigianti, trumpai tariant – neapibendrinama, lyg pati jos esmė ir būtų nesileisti apibendrinamai.

Tik kartais tai, kas nepasiduoda mąstymui ir jo logikai, ima ir tvarkingai sugula į romano puslapius. Kaip tik tai padarė labai senas ir išmintingas žmogus, pats „tituluočiausias“ iš gyvųjų amerikiečių rašytojų, „etatinis“ kandidatas į Nobelio literatūros premiją, tik per baisų neapsižiūrėjimą lietuvių skaitytojams iki šiol beveik nepažįstamas Philipas Rothas.

Na, gal ne vien per neapsižiūrėjimą. Manau, pagrindinė priežastis, kodėl Rotho knygos (dažnam galbūt pažįstamos ir iš kino – pagal jo romanus pastatyti tokie filmai kaip: „Elegy“, „The Human Stain“, „Goodbye, Columbus“, „Portnoy's Complaint“ ir „The Ghost Writer“; beje, tinklalapyje „Imdb.com“ skelbiama, kad jau statomas filmas ir pagal naujausią Rotho vertimą į lietuvių kalbą – romaną „Apmaudas“ („Indignation“) iki šiol neverčiamos į lietuvių kalbą (1999 m. pasirodė iki šiol vienintelis vertimas į lietuvių kalbą – romanas „Amerikietiška pastoralė“), yra kultūriniai skirtumai. Rothas yra Amerikos žydas, ir jo knygos – ypač ankstyvesnės – pagrindinė tema yra būtent Amerikos žydų tapatybės klausimai, kurie lietuvių skaitytojui gali būti pernelyg svetimi. Žydų temos esama ir romane „Apmaudas“, tačiau čia ji tik šalutinė, lyg išipročio toliau plėtojama, kaip ir visą gyvenimą. Kurį iš daugybės sudėtingų, tarpusavyje susipinančių šios knygos temų reikėtų laikyti „pagrindine“, sunku pasakyti, tačiau visas jas paslapčia, nekrisdama į akis – ir kaip tik todėl nebanaliai, nesupaprastintai, nestereotipiškai – vienija jaunystės tema.

Įdomu pažymėti, kad tai nėra akivaizdu. Netgi taip neakivaizdu, kad kai kurie kritikai tiesiog sutaršė angliškąjį šios knygos leidimą, palaike jį naiviu ir puldinėjančiu į kraštutinumus. Tačiau didi literatūra tuo ir didi, kad ji ne apibūdina, o įtaigiai vaizduoja – naivį ir puldinėjanti į kraštutinumus yra ne knyga, o pati jaunystė.

Versdama šią knygą galvojau, jog būtinai reikės ją kur nors aprašyti, kad neliktų pražiopsota jaunimo, mat prie tradicinės „jaunimo literatūros“ jos priskirti negalima. Dabar galvoju dar kitaip. Vargu ar pats jaunimas ją suprastų – išminčiai atpažinti reikalinga išmintis, kurios jaunystėje neturi niekas. Greičiau tai yra ir paguoda, ir pagalba tėvams, išleidžiantiems vaikus – tikrai dar bent šiek tiek vaikus – į mokslus ir į pasaulį, ten juos pasitinkantiems dėstytojams, ugdytojams ir visiems kitiems, kuriems taip sunku priimti ir suprasti karštas jaunas galveles.

Tyčia išsisukinėju nuo romano siužeto atpasakojimo – jame tiek staigmenų ir netikėtumų, kad nesinori gadinti skaitytojams malonumo. Verčiau tik susakysiu tai, ką šioje knygoje išskaičiau apie jaunystę – tai, ką galėjo parašyti tik senas žmogus.

Visų pirma jaunystė šioje knygoje atsiskleidžia kaip be galo egocentriška. To pasiekama subtilia literatūrine technika: pirmojo asmens pasakotojas didžiojoje knygos dalyje nuolat kalba apie save, be menkiausių atodais ir kitus veikėjus, kol galiausiai, taip užsispyrusiai gindamas savo interesus, net skaitytojui sukelia nepiktai pašaipią šypsenėlę. Dar labiau tai išryškėja paskutinėje knygos dalyje, kur staiga prabyla visai žinomas trečiojo asmens pasakotojas – jis atskleidžia bent kai kurias detales, kaip viskas buvo „iš tikrųjų“.

Iš to paties egocentrizmo – kokia įžvalga! – kyla ir jaunystės pyktis bei agresija. Kaip tik šis tokio „jaunystės skrodimo“ aspektas man ir atrodo būsiąs pagalba ir paguoda visiems, ką jaunystė skaudina ir žeidžia. Literatūra mane labiausiai žavi tada, kai pralenkia psichologiją. Net „Delfi.lt“ patarimuose rastume sočiai paaiškinimų, kaip paauglys ar jaunuolis mėgina „apibrėžti save“, ne vien paklusti tėvų ar mokytojų autoritetui, bet ir susidaryti savo nuomonę, įgyti sąmoningų savo vertybių – ir visi šie samprotavimai (žinoma, jie yra tiesa, nemėginu sumenkinti psichologijos ar psichologų darbo) puikiausiai telpa vien į romano pavadinimą („Indignation“): apmaudas, pasiskolintas iš Kinijos Liaudies Respublikos himno, apmaudas dėl to, kad visas pasaulis lyg susimokęs mindo tavo tapatybės ribas ir vis trukdo užimti savo „teisėtą“ vietą po saule.

Tačiau tokia pikta, apmaudi jaunystė mus visus – ir, matyt, romano autorių taip pat – ne tik skaudina ir erzina, bet ir žavi, kelia nostalgiją. Taiklus ir kritiškas požiūris į jaunystę knygoje atmiestas švelnumu ir meile (ypač pagrindinio veikėjo tėvo paveiksle), kuriuos dar labiau sustiprina praradimo jausmas. Atleiskite už „spoilerį“, bet pagrindinis veikėjas miršta. Viena vertus, čia tiesiog kirbete kirba pasitelkti kokią nors psichoanalizę ir tą mirtį aiškinti simboliškai – kaip jaunystės pabaigą, kaip vaiką, prarastą dėl to, kad jis „paleistas“ ar, priešingai, taip nenorėtas „paleisti“, kad net pražudytas. Toks aiškinimas nebūtų klaidingas – visa ta nostalgija romane tikrai lyg mėgina pakuždėti, kad kiekvienas suaugęs žmogus yra mirusi jaunystė, kad kiekvienas, kas sugeba kritiškai

vertinti jaunąjį pasakotoją, kas iš jo pasakojimo supranta daugiau negu jis pats, jau yra „anapus“ jaunystės gyvenimo. Tik ši knyga nesiduoda taip supaprastinama: labai daug ką ji reikalauja suprasti ir tiesiogiai.

Pavyzdžiui, atsakomybę. Griežtai žiūrint, dėl nelemto savo galo pagrindinis veikėjas kaltas pats. Kad ir jaunas, kad ir karštagalvis, jis nėra nepakaltinamas dėl to, kiek košės prisivirė. Nors istorinis knygos įvykių kontekstas kelia pagundą jį laikyti tragiška aplinkybių auka, ypač turint galvoje, kad tuomet būtų galima kaip tikriems hipiams papolitikuoti apie karo beprasmybę ir valdžios žiaurumą bei abejingumą, vaikas puikiai žino, kas gerai ir kas blogai, nes tėvas jį to išmokė. Kita vertus, taip griežtai vertinti taip pat būtų supaprastinimas. Aš čia ir vėl įžiūriu tikrą išmintį, rimtą pamoką: vienintelis dalykas, nepaklūstantis lemčiai ir aplinkybėms, yra sąžinė, kurią galima išsaugoti švorią, tik kokios nors tiesioginės naudos iš to tikėtis neverta.

Karą šioje knygoje, beje, taip pat kyla pagunda laikyti metafora – atšiaurios pasaulio, negailestingo likimo. Ir toks aiškinimas taip pat nebūtų klaidingas, tačiau jis irgi reikštų supaprastinimą. Niekaip negalima šios knygos laikyti apolitiška ar hipiškai pacifistiška, greičiau priešingai – ideologinį konfliktą (kuris juk visada slypi už ginkluoto karo) jį taip pat nagrinėja su ypatinga išmintimi. Jaunasis pasakotojas labai norėtų būti apolitiškas, pacifistiškas, niekieno netrukdomas gyventi savo gyvenimą ir laikytis savo pažiūrų, tačiau kaip tik dėl to ir įšivelia į karą – iš pradžių asmeninį, tiesiog nesugyvenimo su savo aplinka, o galiausiai ir į tikrą. Karas – nors romane aiškiai vaizduojamas kaip tikras, grynas blogis – kartu yra ir neišvengiamas vien dėl to, kad tiesiog neįmanoma šiame pasaulyje vieni kitiems netrukdyti.

Aš dar nekalbėjau apie meilę ir aistrą, apie baimę ir nerimą, apie geranoriškumą, tikrą, sąžiningą gėrio, teisingo ir doro gyvenimo troškimą – visa tai taip pat glūdi šioje, regis, tokioje nedidelėje knygoje. Tačiau kas žingsnis turėčiau kartoti tą patį: viena vertus... kita vertus. Išmintinga ir gili ši knyga yra todėl, kad sugeba skelbti didžias tiesas, aprašyti painius ir sudėtingus žmogaus ir pasaulio reiškinius, jų nesupaprastindama, nepaversdama nuvalkiotomis banalybėmis, kiauurai perregimais simboliais ar įkyriais pamokymais. Geriausios knygos yra tokios, kurios pasiekia daugiau, giliau, taikliau, negu paskui jose sugeba išskaityti net ir patys uoliausi kritikai. Toks yra „Apmaudas“, toks yra ir jo autorius. Džiaugiuosi, kad turime jį ir lietuviškai, net didžiuojuosi jį išvertusi. Tačiau bet koks mėginimas šį romaną iššifruoti ar išaiškinti nublanksta prieš jį patį. Ir tai, mano nuomone, yra didžiausias komplimentas, kokį tik galima pasakyti knygai.

GABRIELĖ GAILIŪTĖ

Pasaulis, kurio nebuvo

Alex Butterworth. *The World That Never Was: A True Story of Dreamers, Schemers, Anarchists and Secret Agents*. London: The Bodley Head Ltd, 2010. 384 p.

Vieną 1891 m. pavasario naktį trisdešimt vienu bedarbis prancūzas, žinomas savo motinos mergautine pavarde Ravachol, išlaužė į grafienės de la Rochetaillée kapą ir, veltui ieškodamas brangenybių, iškratė jos yrantį kūną. Po mėnesio jis nužudė devyniasdešimt trejų metų atsiskyrėlį, gyvenusį Luaroje netoli Šamblio.

Kol kas tai buvo Ravacholio asmeninis kerštas visuomenei, kurią jis kritikavo vadovaudamasis anarchizmo principais. Galimybė labiau pasižymėti pasitaikė po to, kai drauge su aštuoniolikmečiu sekėju Charles'u Simonu ir kupriumi anarchistu Théodule'iu Meunier užpuolė ginklų saugyklą ir pasisavino tris šimtus šešiasdešimt dinamito gabalų bei tris kilogramus parako.

Pirmuoju savo taikiniu jie pasirinko princesės de Sagan rūmus Paryžiuje, tačiau sprogimas jokios žalos, išskyrus suodinas žymes, nepadarė. Kita bomba išdaužė langus teisėjo, kuris prieš metus Kliši teisė gegužės demonstracijos dalyviui. Kitą vakarą sprogmenų prikimštą lagaminą jie sprogdino prie Kliši proceso prokuroro namų.

Po poros dienų per pietus „Café Véry“ padavėjas nugirdo Ravacholį giriantis išpuoliu. Per gaudynes Paryžiaus gatvėmis Ravacholis revolverio šūviais sužeidė du policininkus. Jo areštas išpuolių nenutraukė ir stilingasis Paryžius baimingai krūpčiojo.

Ir būta dėl ko. Keršydamas padavėjui, Meunier su portfelėje šnypščiančia bomba užėjo į „Café Véry“ ir apmokėjęs sąskaitą pasišalino. Sprogimas sugriovė kavinę, žuvo jos savininkas ir vienas lankytojas. Padavėjas liko gyvas.

„Jei teisiatai mane, – teismui pareiškė Ravacholis, – tada teiskite visus nelaiminguosius, kuriuos skurdas podraug su įgimtu išdidumu pavertė nusikaltėliais.“ Tuokart jis atspirko sunkiaisiais darbais – iki tol, kol Šamblio magistratas ėmėsi nužudyto atsiskyrėlio bylos.

Ravacholis buvo giljotinuotas. „Cinismo ir ironijos laikais mums gimė šventasis“, – rašė simbolistas romanistas Paulis Adamas. Kiti Ravacholį vadino „smurtaujančiu Kristumi“, pamiršę, kad Lozoriusas kapą Jėzus atvėrė ne tam, kad pavogtų jo brangenybes.

Meunier, žmogus su šnypščiančia bomba, buvo areštuotas 1894 m. Viktorijos stotyje Londone, kuriame buvo radęs prieglobstį. Anais laikais Londonas anarchistams buvo tuo, kuo po šimtmečio tapo islamistams. Paradoksalu, tačiau anarchistai jautė poreikį telktis ir regzti sąmokslus, daugelis jų rinkdavosi klube „Autonomie“ Vėjo Malūno gatvėje, greta Totenam bulvaru. Kai trisdešimt anarchistų iš Buenos Airių atplaukė į Liverpulį, traukiniu pasiekė Justono stotį, Totenam bulvaru jie nužygiavo tiesiai į klubą ir ten buvo paskirstyti po prijuociančiųjų namus, kuriuose galėjo apstototi.

Natūralu, kad, kiurksodami tabako dūmų debesyse po kankinių Ravacholio ir fenijų sprogdintųjų portretais, anarchistai kėlė įtarimą. Tiesą sakant, vyras, kuris suėmė Meunier, tais pačiais metais tame klube sulaukė šešiasdešimt jo lankytojų. Tas vyras buvo Specialiojo padalinio direktorius Williamas Melville'is.

Knygos autorius Alexas Butterworthas jį pavaizduoja kaip pagrindinę sudėtingos veidrodžių karalystės, kurioje anarchistai apsimitinėjo policijos agentais, o policija provokavo anarchistų išpuolius, figūrą. Butterworthas netgi teigia, kad kai 1890 m. Williamas Morrisas buvo smurtui pritariančios anarchistų „individualistų“ grupės pašalintas iš Socialistų lygos periodinio leidinio „Commonweal“ re-

daktorių, visi redakcijos darbuotojai, nežinodami vieni apie kitus, buvo policijos informatoriai.

Dominuojanti to meto tarptautinio policijos darbo figūra buvo Piotras Račkovskis, organizavęs Rusijos ochrankos veiklą Britanijoje. Butterworthas mano, kad vienas jo agentų buvo susijęs su „Café Véry“ išpuoliu. Jis taip pat atitiko ir Josepho Conrado „Slaptajame agente“ pavaizduoto pono Vladimiro iš Rusijos ambasados vaidmenį.

Butterwortho pamišęs agentų provokatorių ir policijos šnipų pasaulis kartkartėmis labai panašus į vaizduojamą autorius neminimame G. K. Chestertono romane „Žmogus, kuris buvo Kėtvirtadienis“, kuriame visi anarchistų tarybos nariai pasirodo esą infiltruoti agentai.

Anglijoje anarchija išsikvėpė, tačiau Ispanijoje jos tolesnė egzistencija tokia laiminga nebuvo. Anarchistų įprotis deginti bažnyčias reišė, kad vienintelės viešosios erdvės, atviros visų klasių žmonėms, buvo sunaikintos. Anglai nebuvo tokie agresyvūs, o Oscar Wilde'o „Žmogaus siela ir socializmas“ yra iš pagrindų anarchistinis veikalas, kuris dinamitu neatsiduoda.

Vis dėlto kartkartėmis gluminančiame Butterwortho pasakojime kai kurie veikėjai lieka tiesiog nepaminėti. Vienas jų – Edwardas Carpenteris, kuris po neilgos vikaro padėjėjo karjeros atsivertė į glaudžiai tarsi dvyniai tarpusavyje susijusius socializmą ir homoseksualią meilę. Tada, gavęs tėvo šešių tūkstančių svarų palikimą, jis sugebėjo gyventi tolstojiskai paprastą gyvenimą netoli Šefildo, o savo dienas baigė Gilforde, kur gyvenė ramų šeimos gyvenimą su vyruku iš Vigano, vasarnamyje, pavadintame „Vietelė prie židinio“.

CHRISTOPHER HOWSE

„The Daily Telegraph“, 2010.III.20
Vertė Kęstutis Pulokas

Pusiaukelės kontekstai

Prieš kurį laiką „Šiaurės Atėnai“ spausdino du pokalbius apie knygų skaitymą – juos dariau su amžinatilsį Vilniaus universiteto bibliotekos generaline direktore Audrone Glosiene (2008.XI.28) ir tapytoju Algimantu Kuru (2009.IV.24). Redaktorė pasiūlė temą tęsti toliau: juk įdomu, kaip skirtingų meno sričių ar veiklos žmonės skaito knygas. Buvau numačiusi, ką kalbinčiau, net įsivaizdavau būsimą knygą, įpusėjau ir trečią pokalbį, bet kartais kažkas tave tarsi sustabdo ir lieki pusiaukelėje... Tada pamaniau: o ką būtų galima išpešti iš pusiaukelės? Gal įvardyti tai, kodėl sustojai, arba tiesiog kai ką prisiminti.

Audroša

Įsivaizduojamą knygą norėjau paskirti jai, o metų pradžioje savo elektroniniame pašte radau kvietimą:

2009 m. sausio 26 d. atsisveikinome su prof. Audrone Glosiene.

Audronė turėjo tiek daug energijos, idėjų ir pomėgių! Ji buvo taichi mankštos entuziastė, knygų graužikė, keliautoja ir Leonardo Coheno gerbėja. Ji dievino kavą, įdomius pokalbius ir bibliotekas. Ji mėgdavo ateiti į darbą 7 val., prieš tai iškepusi pyragą ir išsimaudžiusi ežere. Jos buvo daug visur – moksle, kūryboje, profesinėje bendruomenėje, šeimoje...

Norinčius prisiminti Audronę kviečiame kartu papusryčiauti sausio 26 dieną 7.00 val. ryto VU bibliotekos Baltojoje salėje.

Maloniai kviečiame dalyvauti!

Skaitydama jau žinojau, kad nedalyvausiu. Niekaip neatsikelsiu šeštą valandą ryto, be to, esu ne itin dalyvaujanti.

Su Audra paraleliai studijavome tame pačiame fakultete. Pasisveikindavome, bet niekada nebendravome. Tačiau kartą savo automobiliu ji parvežė mane namo iš Anykščiuose vykusios „Santaros“. Kitais metais to paties renginio metu valgykloje paliko knygą apie Kavolį ir paskambinusi į mobilųjį paprašė, kad ją prigriebčiau. Kai po metų elektroniniu paštu paklausiau, ar nepamiršo, kad knygą tebeturiu, jos atsakymas buvo trumpas: „Nepamiršau. Man vėžys.“

Susitikome, pradėjome susirašinėti, du kartus jos automobiliu dviese važiavome į „Santarą“ (renginys jau vyko Alantoje). Pabūdavome trumpai, paskutinį kartą net nenakvojome. Įsivaizdavau, kad „Santaroje“ Audrą turi visi pažinti, kad ji patirs krūvą emocijų, bet taip nenutiko. Pasišnekėjo su pora ar trejetu žmonių. Atrodė, kad ją gaubia kažkoks mistinis ratas, kurio kiti neįstengė peržengti, o gal ten tikrai buvo mažai jos pažįstamų...

Kai į Alantą vykome antrą kartą, iš pradžių pietavome dvaro parke – ji turėjo pasiėmusi pintinėlę dietinio maisto. Paskui bufete išgėrėme kavos. Kava buvo bjauri. Kelias valandas Audra sėdėjo mašinosje, kęsdama baisų skausmą (žinoma, ne dėl kavos), tada parvairavo mašiną į Vilnių ir naktį buvo vėl išvežta į lignonę.

Jos žinutės būdavo trumpos, spontaniškos, tikros, kartais nutrukstančios per pusę sakinio – tada, kai jausdavosi labai blogai. O tu lieki su tokia žinute ir turi parašyti atsakymą – nebanaliai, nes ji akimirksniu pajusdavo dirbtinumą. Kartais vos ne pusę dienos gulėdavau ant sofos spoksodama į mobiliojo ekranėlį, redaguodama penkių žodžių žinutę, kad ji atrodytų spontaniška ir tikra... Sykių paklausiau tiesiai: ar tau tikrai reikia tų mano sumautų žinučių? O ji atsakė maždaug taip: tai geriau, negu jų nebūtų visai.

Tuo metu dirbau žurnale „Istorijos“. Pristatinėjau knygą ir kuravau skaitinių skyrelį. Žinojau, kad Audra perskaitydavo viską nuo pradžios iki galo, ir jos nuomonė man buvo labai svarbi.

Tą paskutinį kartą „Santaroje“ į automobilį ji įsimitė knygą – Elizabeth Gilbert „Valgyk, melskis, mylėk“. Norėjo parodyti man, o aš buvau ką tik ją perskaičiusi. Kalbėtis buvo gera – sutapo pojūčiai, dėliojosi artimi akcentai, todėl sugalvojau padaryti pokalbį „Šiaurės Atėnams“. Jis turėjo vadintis „Dar kartą apie skaitymo malonumus arba priklausymą vienam karasui“. Bet pavadinimas buvo per ilgas, gavau pasiūlymą jį pakeisti kitu – sakiniu, paimtu iš konteksto. Taip ir liko: „Skaitydamas žmogus yra vienas“, ir aš per vėlai supratau, kaip mažai šis pavadinimas turėjo bendra su tuo, apie ką mes tame interviu kalbėjomės.

Vis dėlto patį pokalbį Audrai pasiūliau laiku. Kažkas jai buvo pataręs rašyti pačiai, nes ji tik skaitė, skaitė ir skaitė. Neleistinai sugaišau savaitę, kol prisėdau prie klausimų, ir per tą laiką ji pasijuto dar blogiau – tačiau gavau laiškėlį, kad atsakys, nes įdomu... Vėliau jos draugai prisipažins, kad skaitydami tekstą turėjo sau ne kartą priminti, jog į klausimus atsakinėta raštu – toks stiprus buvo „intensyvaus pokalbio įspūdis“.

Kuras

Gal prieš trisdešimt metų buvo toks epizodas: mano virtuvėje atsirado Kuras. Kai turi butą centre, kas nors užėina

vos ne kiekvieną vakarą. Sėdėjome keliese beveik iki paryčių, tada pasisiūliau visus palydėti – kartais man patikdavo pasivaikščioti naktimis.

Vėliau Kuro nebematydavau. Gal kur nors prasilenkdavome, kokiuose nors parodų atidarymuose, nežinau, tačiau buvo likęs ypatingo susikalbėjimo jausmas. Šiaip jau gyvenime neturiu nei ypatingų norų, nei tikslų, bet kažkur visą laiką glūdėjo mintis, kad reiktų pratęsti pokalbį su Kuru (aišku, apie ką tada kalbėjomės, neprisimenu).

Patogiausias būdas susipažinti (kad ir iš naujo) su žmogumi – pasisiūlyti apie jį parašyti. Bet kai kuriuos žmones prieš tai geriau prisijaukinti, įgyti pasitikėjimą, kitaip tariant, pelnyti taškų...

Buvo vasara. Tose pačiose „Istorijose“ turėjau dar vieną rubriką, kurioje pristatydavau kokį nors dailininką ir jo paveikslą. Tai buvo paprasti tekstukai, nieko bendra su menotyra neturintys. Vieną jų rašiau apie Vygantą Paukštę, su kuriuo mokiausi toje pačioje klasėje, ir kadangi „objektą“ gerai pažinojau, tekstas išėjo gana linksmas.

Tuo metu kaip tik vyko Vygio parodos atidarymas, su savimi turėjau kelis žurnalus ir vieną jų padaviau Kurui – tai buvo pirmas jaukas. Man padarė įspūdį, kaip Kuras atsisėdo čia pat, aplink visiems šurmuliuojant, ir akimirksniu nugrimzdo į tekstą. Tokio atsiribojimo gal net nebuvau mačiusi...

Apie Vygį jam tiko. Bet pats žurnalas ne. Didysis šiukšlynų paišytojas matė tik pasibjaurėtiną blizgesį: „Tekstas į dešimtuką. Bet kodėl tokiame žurnale? Tokių net nevertau, iškart metu į šiukšliadėžę...“

Taiigi nebuvo paprasta, reikėjo jaukintis toliau. Vis dėlto sutiko ką nors papasakoti „Istorijoms“ ir vieną dieną apsilankiau jo dirbtuvėje. Po savaitės atnešiau tekstą ir įdaviau į rankas. Bijojau, kad nepatiks, todėl atsisėdau dirbtuvės kampe ir dėl visa ko užsimerkiau.

Kuras sėdėjo toličiau ant sofutės. Jutau, kaip perskaitė pirmą pastraipą. Antrą... Susijuokė. Reagavo balsu, vėl nusijuokė ir juokas atsklido iš kažkur giliai... Taiigi tekstą palaimino, žinau, kad vėliau prisijaukino ir visą žurnalą, prarijo net blizgesį, nes rado, ką perskaityti.

Tada man šovė į galvą mintis, kad su juo taip pat būtų įdomu padaryti pokalbį apie knygas. Juolab kad jis pats rašo dienoraštį (knygoje „Algimantas Jonas Kuras“ šalia darbų reprodukcijų yra ir nemažai jo paties tekstų).

Šnekėjomės po metų vėl dirbtuvėje. Ramiai ir jaukiai. Kuro kalbėjimas tekėjo natūraliai, kaip teka upelio vanduo, aš kartais kažko paklausdavau, bet niekas čia nepriminė kokio nors interviu, tiesiog pasišnekėjome ir tiek. Išėdama pro duris išgirdau: „Kad nieko gero tau nepasakiau.“ O aš ir nebuvau tikra, kad pasakė... Ir tik kai išsišifravau diktofono įrašą, kai viskas pradėjo dėliotis lape, supratau – tai bus vienas mylimiausių mano darytų pokalbių.

Paskui porą sykių Kurą aplankiau namuose. Gyvenu nebe centre ir man visai patogiu dviračiu pervaziuoti iš vieno miegamojo rajono į kitą. Paskutinį kartą jis mane pavaišino kriaušė, kurią buvo nusipirkęs turgelyje. Bandžiau atsikąsti jau važiuodama dviračiu, tačiau per staigiai pasukau vairą: didžiam mano apmaudui, geltona, prisirpusi kriaušė išsprūdo iš rankos ir pasišokinėdama nuriedėjo dulkinu grindiniu...

Rimvis

Rimvį (Rimvydą Stankevičių) susitikau Jogailos gatvėje. Stovėjo su „telniaške“, užsimetęs švarką ant peties ir laukė troleibuso. Marškinėliai jam tiko, mano idėja dėl pokalbio apie knygas taip pat – tad nusprendėme iš pradžių pabandyti raštu, o paskui, jei reikės, pabaigti susitikimą.

Nusiunčiau klausimus, gavau atsakymus, bet nesupratau, kokia intonacija keli iš jų atsakyti – susierzinus? Pašaipiai? Be to, reziūmavo, kad iš tų jo atsakymų gal nebus daug naudos.

Kitą vakarą susitikome kavinėje „Havana Social Club“. Vyko įžanginis literatūrinio forumo „Šiaurės vasara“ vakaras ir Rimvis turėjo skaityti savo eilėraščius. Priėjusi pasakiau, kad va kankinuosi – nesupratau, ar jam tiko klausimai. O jis taip draugiškai šypstelėjo ir sako: „Ne, viskas gerai. Jei kankinai, tai kodėl nepaskambinai?“

Kai nepažįsti žmogaus pakankamai gerai, nemoki tiksliai išgirsti jo SMS ir elektroninių laiškų intonacijų (tikiuosi, kad Rimvio skaitomų eilėraščių intonacijas išgirstu gerai...). Beje, dar galėjome kalbėtis Jurbarke, kur renginys vyko toliau, tam buvo progų, bet aš tik stebėjau, kaip jis parke lyg apsėstas suka ratus (panašius nervingus ratus aš suku troleibusų stotelėse).

Tikiu, kad pokalbis būtų pavykęs, bet nebegalio pajudėti iš vietos, net nesuprantu kodėl... Tik žinau, kad tai ne pusiaukelė, o galutinė stotelė, ir aš tiesiog išlipau. Ir knygos greičiausiai nebus, bet juk negaliu dėl to sunaikinti poeto minčių, paleisti jų vėjais – jos jau išsakytos. Ir nors tai ne

tas pokalbis, kurį įsivaizdavau, o tik fragmentai ir apmatai, argi jie negalėtų būti perskaityti?

Nebaigtas interviu

– Gal prisiminti, kada pirmą kartą suvokei, kad knygas reikia ne vartyti, o skaityti?

– Knygų vartymas, manau, yra skaitymo pradžia. O vaikui turi tokią veržlį ir lakią fantaziją, kad neretai nepažindami raidžių knygą perskaito daug giliau nei suaugusieji. Kažkur jau pasakojau, kaip „skaitydavau“ knygas vaikystėje – liesdavau jų viršelius, uostydavau puslapius, medituo-davau ties paveikslėliais, o kartais tuos paveikslėlius ir „sužaisdavau“ – atsisėdavau (ar atsisėdavau, ar atsiguldavau) lygiai taip kaip paveikslėlyje, šalia savęs susidėliodavau reikiamus daiktus (šautuvą vaidindavo ledo ritulio lazda, žirgą – kėdė etc.).

Visuomet žinojau, kad knygas reikia skaityti – man (kai pats dar nemokėjau) kiekvieną vakarą garsiai knygas skaitydavo tėtė. Jų klausytis buvo maloniausias dienos užsiėmimas. Tiesa, tėtė knygas rinkdavosi ne vaikiškas – skaitydavau tai, kas pačiam įdomu, bet galbūt tai man patikdavo dar labiau – jaučiausi laikomas suaugusiu.

– Skaityti išmokai lengvai?

– Labai anksti ir labai lengvai. Detalių neatsimenu, bet dar nėjau į mokyklą. Pirmoji mano savarankiškai perskaityta knyga buvo „Tetulės Mosopės paslaptis“. Plonytė, spalvota, kupina paveikslukų... Antroji buvo „Saulės vaduotojas“. Šią knygelę (tiesa, be viršelių) turiu išsaugojęs po šiais dienai.

Mėgstamiausios vaikystės knygos buvo Liselottės Welskopf-Henrich romanų apie indėnus serija: „Harka“, „Kelias tremtin“, „Topas ir Haris“, „Sugrįžimas pas dakotus“, „Jau-nasis vadas“, „Anapus Misurio“. O visos kitos – nagi, kaip ir visų vaikų: Jules'is Verne'as, Alexandre'as Dumas, Thomas Mayne Reidas, Arthuras Conanas Doyle'is etc.

– O knygos apie karą?

– Esu skaitęs labai gerų knygų apie karą, esu skaitęs ir labai prastų. Niekada knygų nevertindavau pagal tematiką – nesvarbu apie ką, bet turi būti taip parašyta, kad perskaityčiau neatsiplėšdamas.

– Bet mokykloje ne viskas, ką turėjome skaityti, buvo labai įdomu. Kankinai skaitydamas?

– Gal man gyvenime sekėsi – didesnioji dalis mano perskaitytų knygų man patiko. Ką vadinti kankinimais? Kiekvieno dalyko mokydami, kiekvieno pažinimo siekdami mes neišvengiamai patiriame sunkumų, įdedame pastangų, kartais pavargstame... Tik klausimas – savo noru tai darome ar ne. Pavyzdžiui, jei skaitymą laikyčiau vargu ar nemalonią darbą – niekada nebūčiau pabaigęs literatūros studijų Vilniaus universitete. Ten vienam egzaminui tekdavo perskaityti netoli šimto grožinės literatūros knygų per pusmetį. Kitas tai taip pat pavadintų kankinimais, bet aš nesikankinau – niekada nieko neskaičiau per prievartą, vien dėl to, kad būčiau perskaitęs – jei neįdomu, tiesiog užverčiau ir neskaitau.

– Bet kai ką turbūt esame perskaitę per anksti?

– Taip nebūna. Net jei kada nors į mūsų rankas pateko knyga, kurios anuomet „neįkirtome“, tai nebuvo skaitymas per anksti – tai buvo „įžanginis“ skaitymas, kad vėliau, sukaupe reikiama žinių ir skaitymo įgūdžių, prie tos knygos grįžtume.

O jeigu ne – tuomet argi per anksti? Juk visų pasaulio knygų neįmanoma perskaityti.

– Tačiau ar teisinga autoriaus atžvilgiu skaityti knygą po puslapį prieš miegą? Juk tada tekstas susiskaido taip fragmentiškai, kad neįmanoma jo išgyventi kaip visaverčio kūrinio.

– Tekstas, jei jis išleistas knyga, priklauso nebe autoriui, o skaitytojui. Todėl visai, kaip tik nori skaityti skaitytojas ir kaip skaitydamas patiria malonumą, yra teisinga. O autorius atžvilgiu skaitytojas neturi jokių išpareigojimų ar skrupulų – jis autoriui nieko neprivalo. Autorius negali už skaitytoją išgyventi kūrinio. Jei žmogus nori skaityti kasdien po puslapį, bet rašytojas parašo taip, kad vietoj puslapio pernakt perskaitoma visa knyga – rašytojui garbė.

– O tau svarbu knyga atrasti pačiam? Be jokių nuorodų. Neskaičius jokių recenzijų...

– Niekad nesvarstau, ar pats knygą atradau, ar ne pats. Knygos, kaip ir visi kiti meno kūriniai, reiškiniai, žmonės, plaukia į mane tarsi laivai – vienus sutinku atsitiktinai, su kitais kas nors supažindina, apie kitus dar kitaip sužinau... Bet čia kaip ir su meile – kad ir kas tave supažindintų su žmogumi, jį sau vis tiek arba pasirenki, arba jo nepasirenki pats. Knygą galima priversti perskaityti, bet niekas kitas – tik pats gali pavadinti ją savo mėgstamiausia ar įdomiausia.

Rašytojas, pamėgtas neonacių

Vytautas Alantas. *Žygiuojanti Lietuva*.
Publicistinių straipsnių rinkinys. K.:
akcinė bendrovė „Pažanga“, 1939.

Vytautas Alantas, Lietuvos literatūros istorikas, redaktorius, 1939-1939 m.

Interneto paieškos sistemose įvedus Vytauto Alanto vardą ir pavardę, pirmosios nuorodos nukreipia į lietuvių neonacių portalus: ultradešinių „Nacionalistų-Tautininkų-Patriotų“ ir antisemitinių „Šturmuotojų“ (lietuvišką 2003 m. atgaivinto Vokietijos nacių „Der Stürmer“ variantą). Nuorodos į kultūrinius leidinius, kuriuose aprašomi V. Alanto grožinės literatūros kūriniai, aptinkamos daug vėliau.

Bet tokia hierarchija, liudijanti politikos viršenybę prieš literatūrą, V. Alanto atveju yra gana logiška. Šis žmogus kur kas labiau išgarsėjo kaip nacionalistų kultūrinis politikos ideologas nei kaip rašytojas. Juk jis buvo ilgametis smetoninės valdžios oficiozo „Lietuvos aidas“ redaktorius, aktyvus dešiniojo tautininkų sparno (vadinamųjų vairininkų) veikėjas, „baltaraiščių“ LAF steigėjas, 1930–1940 m. lietuviškoje spaudoje paviešinęs šimtus radikalių straipsnių, siekiančių kultūriškai ir idėjiškai įtvirtinti „vienos tautos – vieno vado“ santvarką. Rinkiniai ultranacionalisto V. Alanto tekstai 1939 m. pabaigoje sugulė apologetinė „aksominės“ smetonmečio diktatūros knygon „Žygiuojanti tauta“.

Kad A. Smetonos diktatūra anaipol nebuvu (arba nesiekė būti) aksominė, galima suprasti perskaicius kaip tik šį veikalą. Nemenką politinę galią ne tik tarp vairininkų, bet ir tarp valdančiųjų tautininkų turintis V. Alantas atvirai reiškė antisemitines, šovinistines ir netgi nacistines idėjas. 1938 m. rugpjūčio 26 d. „Lietuvos aide“ pasirodžiusiame straipsnyje „Aktualūs paplūdimio klausimai“ jis ragino Palangoje įkurti žydams atskirą pliažą, kad šie „nedemoralizuotų jaunimo ir neterštų pajūrio“. 1939 m. 44-ajame „Vairo“ numeryje jis kvietė radikaliai „lituanizuoti“ ką tik atgautą Vilnių – jėga išskeldinti senuosius miesto gyventojus taip pat, kaip Gdynėje pasielgė naciai: „Lenkiškiausias miestas Gdynia per savaitę kitą gyventojų atžvilgiu pasidarė vokiškiausias miestas. Vokiečiai šį labai painų klausimą išsprendė grynai mechaniniu būdu: vienus gyventojus iškėlė, kitus atkėlė.“

V. Alantas drąsiai rėžė: „Sava tauta – aukščiau kitų“, nors to pareikšti nedrįso net A. Voldemaras, iki šiol laikomas didžiausiu Lietuvos nacionalistu. Panašias mintis reiškė ir kiti vairininkai, kurių įtaka darėsi vis stipresnė. 1939 m. „Vairas“ iš kultūros mėnraščio buvo pervadintas į politinį savaitraštį, o aplink jį susitelkę radikalūs nacionalistai (LTS pirmininkas D. Cesevičius, LTS sekretorius J. Statkus, „Lietuvos aidas“ redaktoriai V. Alantas ir B. Dirmeikis, to paties laikraščio bendradarbiai V. Rastenis, B. Raila ir kiti) ėmė smarkiai spausti gana nuosaikią A. Smetonos liniją. K. Skrupskelis 2004 m. „Kultūros barų“ straipsnyje „Organizmas, katalikų akcija ir liberalioji srovė“ rašė, kad tautininkai V. Alantas, B. Raila, V. Trumpa vienu metu stipriai fašistavo: „Alantas prieš karą

apaštalavo už agresyvų, bekompromisį nacionalizmą, Raila kūrė fantazijas apie senovės aisčių žemių sujungimą Didžiojoje Lietuvoje, o Trumpa, tapatindamas laisvės troškimą su dvasine menkyste, remdamasis Hitleriu, propagavo fanatizmą siekiant tautos išgalėjimo.“

Dešiniojo valdžios sparno radikalėjimą gerai iliustruoja ir staigus leksikos bei žodyno pokytis. Iki pat 1937–1938 m. lietuviškąjį autoritarizmą vairininkai vadino „tikrąja demokratija“, o tautininkus – „tikraisiais demokratais“. Tuo tarpu 1939-aisiais demokratijos terminas apskritai dingio iš jų žodyno arba buvo vartojamas kaip pasityčiojimo objektas. To meto straipsnyje „Vadovybės principas valstybės gyvenime“ V. Alantas šitaip aprašė 1926-ųjų perversmą: „Buvo atstatytas politinis autoritetas, kurį buvo visiškai „nuvertinusi“ liberalinė demokratija ir be kurio negali gyvuoti jokia kultūringa valstybė. Buvo grąžintas tautai ramumas, pasitikėjimas savimi, kūrybinė galia siekti geresnio rytojaus. Valstybiniam darbui buvo nustatytos naujos gairės: ne valstybė turi aukotis piliečiui, bet pilietis – valstybei. Buvo atgaivintas valstybės idealas, kurį taip ugningai skelbė aušrininkai, bet kuris buvo užmirštas partinių aistrų sukeltoje anarchijoje.“ Tų pačių metų „Vaire“ paviešintoje V. Alanto „Politinėje tautos vienybėje“ autorius džiūgavo, kad jau poji karta galutinai atsikratys „demokratijos psichozo“.

Sunku prognozuoti, ar Lietuvoje tuo metu būtų įvykęs dar vienas nacionalistinių autoritarų perversmas, tik jau su priesaga „ultra“, bet istorija pasuko kita linkme – savo režimą netrukus įvedė sovietai. 1940-aisiais V. Alantas nelaukė kitos valdžios atėjimo ir pasitraukė į Vokietiją. Kartu su kitais tautininkais ir voldemarininkais 1940 m. pabaigoje jis įkūrė LAF, o 1941-ųjų vasarą paskui nacių kariuomenę sugrįžo į Lietuvą.

Nacių okupacijos metais jis ėmė vadovauti Vilniaus miesto teatrui (dabar Akademiniškosios dramos teatras) bei Filharmonijai ir tapo vienu labiausiai propaguojamų lietuvių dramaturgų. Marijampolėje ir Vilniuje buvo pastatyta jo senesnė drama „Užtvanka“, 1942 ir 1943 m. įvyko dviejų V. Alanto dramų – „Gyvenimas iš naujo“ ir „Buhalterijos klaida“ – premjeros.

1944 m., artėjant nacių pralaimėjimui, V. Alantas vėl pasitraukė į Vokietiją, o 1949-aisiais išvyko į JAV. Mokėjo prancūzų ir vokiečių kalbas, tačiau sunkiai kalbėjo angliškai, todėl galėjo dirbti tik juodadarbiu. Įsikūrė Detroite, paprastu darbininku įsidarbino automobilių gamykloje „Ford“ ir pradirbo ten ištisus devyniolika metų, iki pat pensijos.

Per tą laiką parašė daug romanų ir novelių, kurios iš esmės buvo tik publicistinės Trečiojo Lietuvos Reicho idėjos variacijos. Egzodo literatūros kritikai į tokią kūrybą žvelgė itin rezervuoti. Pvz., A. Nyka-Niliūnas apie jo romaną „Pragaro pošvaistės“ (1951) rašė: „Siekdamas savojo tikslo ir pasirinkdamas tam reikalui priemones, Alantas sutrukdė lengvai pažeidžiamą estetinės kūrybos rimtį, nes tos priemonės yra tipingai publicistinės.“ Panašiai šis autorius vertinamas ir „Lietuvių literatūros enciklopedijoje“ (2001): „Alanto prozai ir dramoms būdinga schemiškumas, deklaratyvaus patriotizmo tendencijos, nukrypimai į publicistiką.“

Trumpas V. Alanto pripažinimo žybsnis Lietuvoje buvo pastebimas tik pirmaisiais Sąjūdžio metais. 1992 m. Švietimo ministerija pasiūlė įtraukti į XII klasės istorijos kursą

Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos perleistą jo ideologinių apmąstymų knygą „Tauta istorijos vingiais“, tačiau, papūtus europiniams vėjams, apsigalvojo. Panašiai pasielgė net šią knygą užsakę Amerikos lietuvių tautinės sąjungos vadovai, kurie nutarė, kad „knygoje skleidžiamos idėjos yra nepriimtinos“.

Taigi būtų galima daryti išvadą, kad radikalios nacionalizmo laikai Lietuvoje baigėsi. Juk Irena Alantienė sielojasi, kad Lietuvoje niekas nenori leisti jos velionio vyro knygų: „Alanto visuose raštuose pagrindinis veikėjas yra tikras lietuvis patriotas. Lietuvoje dabar, deja, tas žodis labai nemadingas, o gal net ir kenksmingas.“

Vis dėlto V. Alanto kūrybą šiandien mielai propaguoja ne tik neonacių portalai, bet ir rimti kultūriniai leidiniai (žr. A. Guščiaus „Kur taip veržiasi Vytis?“), o rimtoje žiniasklaidoje galima aptikti šio užkietėjusio nacionalisto idėjas aukštinančių straipsnių: „Ši knyga [„Tauta istorijos vingiais“] parašyta patrauklia ir žodinga kalba, verta vadinti tautinės ideologijos vadovu, ji greta Katekizmo, etikos pagrindų bei Konstitucijos turėtų būti nagrinėjama mokyklose.“ (A. Zolubas, „Tautinių vertybių sąskaita nuolaidžiauti – nevalia“) Alantomaniją dar labiau pagyvino Leono Peleckio-Kaktavičiaus 2009 m. monografija „Vytautas Alantas: gyvenimas ir kūryba“.

Nesakau nieko – tegul skaito ir domisi. Bet skaityti reiktų ne pagiriamąsias L. Peleckio-Kaktavičiaus odes, o paties V. Alanto tekstus. Įspėju – nuo kai kurių tikrai pagaugai per nugarą nueis. Pvz., štai kaip autorius pabrėžia išskirtinę lietuvišką kultūrą: „Kodėl mes norime pirmiausia išugdyti gerus žmones, ir tik paskui gerus lietuvius? Tuo tarpu kada Valstybės interesas reikalauja priešingo, t. y. ugdyti bekompromisinius ir nesuvaržytus nacionalistus. Jeigu mes norime sukurti nepalaužiamą Lietuvos tautą, mes neabejotinai turime pasukti lietuviško atsiribojimo keliu, t. y. be jokių skrupulų nusisukti nuo plačių humanistinių ir tarptautinių kelių ir pasukti ratus į grynai lietuvišką kelią.“ („Žygiuojanti Lietuva“, p. 79)

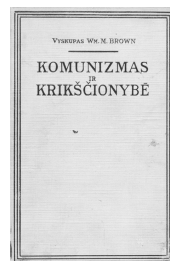
Sunku patikėti, kad mūsų šalyje vėl atgimtų aklino užsiklindimo ir savizoliacijos kultūra, nors savo paskutinėje knygoje V. Alantas pranašauja: „Lietuvio tautybės atgimimas dar nėra baigtas. Sekantis XXI amžius bus lietuvių tautybės galutinio subrendimo amžius.“

Pamatysim. Išmesti nacionalizmą į istorijos šiukšlyną dar per anksti. Oi, kaip anksti.

Bolševikų ir bedievių vyskupas

Vyskupas William M. Brown.

Komunizmas ir krikščionybė. Vertė V. Tauras. Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugijos leidinys Nr. 16. Brooklyn, N. Y.: „Laisvės“ spauda, 1924.

Seniau maniau, kad glaudų krikščionybės ir komunizmo ryšį išgalvojo XX a. 6-ojo dešimtmečio makartistai, siekdami apjuodinti savo agresyvią konkurentę – sovietinę sistemą, o vėliau – ir pačią komunizmo idėją, nusa-

vintą sovietų. Pasirodo, klydau: tą kur kas anksčiau padarė patys sovietinės sistemos šalininkai, pasivadinę komunistais.

Vieną pirmųjų teorinių studijų šia tema parašė JAV anglikonų vyskupas Williamas Montgomeris Brownas (1855–1937), pramin-tas „bolševikų ir bedievių vyskupu“. Nuo 1899 m. jis vadovavo Arkanzaso valstijos vyskupijai, kol 1920 m. savo lėšomis išleido knygą „Komunizmas ir krikščionybė“. Dėl šios knygos, kurios epigrafe buvo įrašyti tuometinei JAV valdžiai patys baisiausi žodžiai: „Išvykite dievus iš dausų, o kapitalistus nuo žemės“, jis iškart prarado vyskupo titulą. Paskui penkerius metus vyko teismai, kol galiausiai W. M. Brownas buvo apkaltintas erezija ir 1925 m. atskirtas nuo Bažnyčios. Vėliau iki mirties gyveno Galjono miestelyje Ohajo valstijoje, rašė knygas ir skaitė paskaitas darbininkams.

„Bedievių vyskupu“ (koks gražus oksimoronas!) požiūris į krikščionybės ir komunizmo (greičiau – marksistinio socializmo) santykį yra gana komplikotas ir ambivalentiškas, tačiau aišku viena: šias dvi sąvokas jis labiau priešina nei tapatina. Iš esmės sutikdamas su teorinių komunizmo ir krikščionybės doktrinų panašumu („rojus žemėje“ ir „rojus dausose“), autorius imasi lyginti TEORINIUS marksistinio socializmo principus su PRAKTIŪMIS krikščionybės apraiškomis. Štai tada ir paaiškėja net 12 esminių komunizmo ir krikščionybės skirtumų, kurie galiausiai verčia daryti paradoksalią išvadą – praktinė krikščionybė panaši ne į teorinį komunizmą, o į praktinį kapitalizmą: „Kapitalizmas ir krikščionybė nėra nieks, kaip tik parazitizmo sistemos; o kaip parazitizmo sistemos, tai kapitalizmas ir krikščionybė baisiai panašūs į kits kitą; jų dvi panašumai yra beveik tokie skaitlingi ir tokie artimi, kaip panašumai dvynukų, kurių iš pažiūros visai negalima atskirti nuo kits kito. [...] Bažnyčia yra arkanolias arba ministeris pirmininkas, su kurio pagalba velnių viršyla Belzebubas-kapitalizmas daugiausia meluoja.“ (p. 29, 66)

Šią knygą labai lengva kritikuoti, nes mes žinome, kad autorius taip giriamas marksistinis rusiškasis „komunizmas“ ne tik neišlaisvino žmonių, bet ir juos dar labiau pavergė. W. M. Brownas išpėjo, kad taip gali atsitikti, jei „gerasis“ komunizmas susilies su „blogąja“ krikščionybė: „Jeigu marksistinis komunizmas būtų sukrikščionintas pagal Kingsley'o ir mūsų Bažnytinės Socialistų sąjungos programą, tai reikštų, kad įvedamas naujas karinis despotizmas, su kurio pagalba būtų toliau pratęsiama kita vergijos sistema.“ (p. 82) Taigi autorius klydo nedaug: vergijos sistema Sovietų Sąjungoje buvo akivaizdžiai pratęsta, bet ne dėl susiliejimo su religija, o su valstybe. „Komunizmas“ tapo dar viena išnaudotojiško valstybinio kapitalizmo atmaina.

Be to, pažymėtina, kad W. M. Brownas, parašęs šią knygą 1920-aisiais, iš esmės pagrindė išlaisvinimo teologiją, nuo XX a. 9-ojo dešimtmečio pradžios iki šiol keliančią mirtiną grėsmę Bažnyčios hierarchams ne tik Lotynų Amerikoje, bet ir visame pasaulyje. Siekis sulieti krikščionybę su marksizmu ir žadėti rojų žemėje yra pernelyg viliojanti idėja, kad jos būtų atsisakyta dėl vieno ar kitų iš-kraipymų praktikoje, kad ir kokie skausmingi jie būtų.

DARIUS POCEVIČIUS

Pusiaukelės kontekstai

Atkelta iš p. 9

- Ar gali knygas skaityti kompiuteryje?
- Yra tekė, bet tai nėra toks pats malonumas, kaip skaityti tikrą knygą, su šlamanciais ir kvepiančiais puslapiais.
- O pats knygos dizainas tau svarbus?
- Netiriu knygų dizaino profesionaliu žvilgsniu, bet, matyt, tie dalykai svarbūs – vienos knygos „prilimpa“ prie rankų, o kitos ne. Bet tai jau dizainerių magija, jų mažutės paslaptys, aš į jas nesigilinu.
- Lengvai skolinti kitiems savo knygas?
- Skolinu, nes manau, kad tokia yra knygų misija – ke-

liauti per rankas, širdis ir protus. Bet, žinoma, kartais tai labai suerzina – taip nukeliausios per rankas jau dingio geras trečdalis visų mano turėtų knygų.

– Ar kada esi pajutęs knygos įtaką taip stipriai, kad tai net kažką realiai pakeitė tavo gyvenime?

– Manau, kad visas aš vien iš knygų ir padarytas. Juk kaip atsiranda draugai? Nuo supratimo, kad jie bendraminčiai. O kaip žmonės sužino esą bendraminčiai – ogi jiems tos pačios knygos patinka.

Be to, jei ne knygos – tikrai nerašyčiau eilėraščių.

– O jeigu būtum priverstas pasirinkti – rašyti eilėraščius arba skaityti tik kitų parašytus tekstus, ką pasirinktum?

– Niekas manęs nepriverstų taip kvailai rinktis. Jei neskaityčiau, tai ir nerašyčiau, o jei nerašyčiau, tai gal ir skai-

tyčiau ne taip aistringai... Juk svarbiausia – knygų bendravimas. Kaip esama prasių tarp eilučių, taip esama ir prasių, atsirandančių tarp knygų. Pasirinkčiau – skaityti. O slapčia rašyčiau. Gal tik mintyse, bet... Ir kaipgi priverstumėt liautis?

– Prieš trejus metus esi sakęs, kad visą gyvenimą ieškai tos vienos vienintelės knygos. Gal ją jau radai?

– Ne. Dabar jau veiku su skaitau Bibliją. Visą. Nepra-leisdamas nė eilutės. Šiuo metu skaitau 1163 puslapį. Kai pabaigsiu, pasakysiu. Gal tai ir yra ta knyga?..

2009 metų birželis

AUDRA BARANAUSKAITĖ

Stokholmas, Paryžius, Praha

Iš gydytojos Liudos Žemaitytės (1916–1946) dienoraščio

Trečiadienis, gegužės 13 d.,
1936 m., Stokholmas

[...] Artėjo vizito pas Jo Didenybę laikas. Nuvedė mus į rūmus. Iš oro jie nieko ypatingo, šiek tiek primena Versalį, tik kuklesni. Tačiau vidus savo puošnumu, skulptūromis veikia neatsilieka nuo Versalio, gal tik mažesniu maštabe viskas.

Per gražiai išpuoštus koridorius, švarutėlyčius, rodos, be dulkelės, nuvedė mus į gražią Rytų salę. Visur paveikslai, auksas, marmurai, kristalinės liustros, žibai parketas ir tyla, tyla, lyg kapuose. Iš visų kampų tik ir dvelkė senove, rodė, prabils tie karaliai portretuose ar iš kokio kampo pasirodys pasakiška princesė, nes visa aplinkui tai pasaka.

Lygiai dvyliktą, laikrodžiui mušant, pasirodė Jo Didenybė Gustavas V su keletu vyresnių damų ir dvariškių. Jis gražiai pasisveikino su prorektoriumi, su Falku, su dirigentu (Konradu Kavecku – red.), mums maloniai linktelėjo galva, į ką mes atsakėm didžiuliui reveransu.

Tikrai senas jau karalius, žilas visai, bet dar tvirtai atrodąs. Aukštas, kaip Eifelio bokštas, tiesus, rodos, už visus švedus aukštesnis, didingas, kaip valdovas, bet drauge ir malonus, švelnus, kaip ir visi švedai. Visą laiką grožėjosi mūsų tautiniais rūbais.

Sėdo jis į gelsvo šilko kėdę, šalia savęs pakvietė Min. Savickį.

Padainavom mes tris daineles: „Draugai“, „Apynelis“ ir „Anoj pusėj ežero“. Gyrė jis dainas, klausinėjo dirigento, kaip vadinasi, buvo matyt iš viso, kad jam tikrai patiko ir jis visai nuosirdžiai jas gyrė.

Mes gi tik rįjom akimis kiekvieną jo judesį, kiekvieną žodį, mostelėjimą, žvilgsnį. Džiaugiausi. Daug ko man teko matyti, tačiau tikrą, gyvą karalių matau tik pirmą kartą.

Dar truputį pakalbėjęs su dirigentu ir prorektoriumi (o kaip jie linkčiojo, smulkinosi prieš jį!), atsiveikino ir išėjo.

Mums buvo leista apžiūrėti pačius rūmus. Salės ne mažiau puošnios už Versalio, bendrai visu kuo primena, nes XVIII a. Europos karalių dvarai buvo Liudviko XIV rūmų kopija, tik mažesniame maste. Čia ir puikus miegamasis, tik ne su saule – emblema, o su Šiaurės žvaigžde, čia ir keletas Marijos Antuanetos stiliaus apartamentų, graži *empire* salė su Napoleono ir Žozefinos portretais, gobelenų, Liudviko XV dovanotų, salė. Tie gobelenai atvaizduoja Don Kichoto nuotykius, didžiulė veidrodžių galerija, pasieniais nustatyta spintomis su kristaliais, posėdžių kambarys su sunkiomis pjaustyto ažuolo kėdėmis ir storiausiais įstatymų, kodeksų rinkiniais. Iš kampų gi didingomis minomis žiūrėjo Bernatodų protėviai, drauge ir dabartinis karalius Gustavas V.

Pagaliau ir sosto salė, sosto, kurs dar nėra istorinė liekana, kurs turi savininką, nors jau nedaug didesnių teisių už kitus piliečius, bet garsaus vardo, visų gerbiama ir mylima. [...]

Sekmadienis, birželio 27 d., 1937 m.,
Paryžius, Pasaulinė paroda

[...] Mūsų draugai ukrainiečiai irgi pasirodė. Jų rūbai margi, kaspinuoti, prisiūti blizgučių, išsiuvinėti, jų šokiai, dainos kažką turi laukiniško, su šūkavimais, pritūpimais.

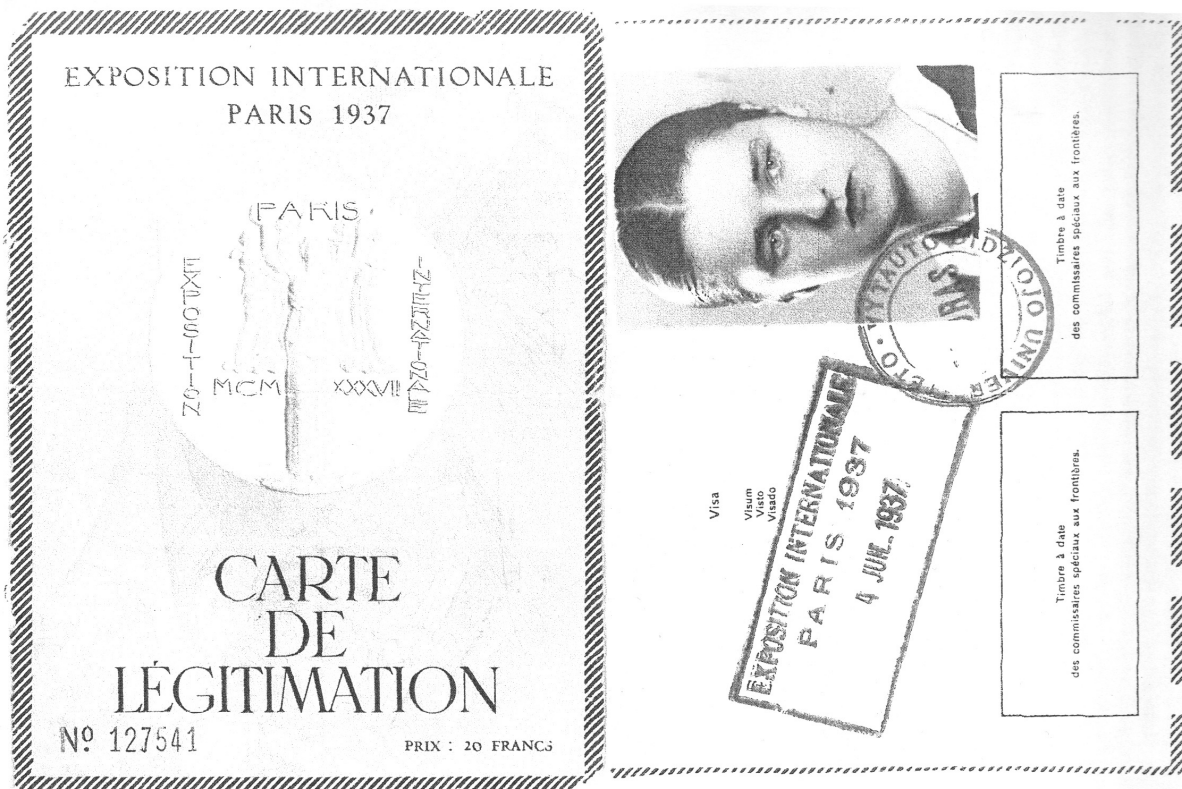
Prieš mus išėjo vengrai. Valė taip ir negalėjo atitraukti akių nuo savo gražuolio vengro, to aukšto. Nors jis dar vaikiškas, bet dailus berniukas. Čardašas, ugningas jų čardašas, sukėlė daug ovacijų, ir mes net ėmėm kiek pavydėti jiems.

Artinosi mūsų eilė. Pasigirdo Kairio skripkutė ir Bružo armonika, mūsiškiai su gyva nuotaika išbėgo į sceną. Ir ką gi! Dar nesibaigė šokis, o jau pasigirdo audringos ovacijos. Gi kai muzika nutilo, na tai buvo plovimo, triukšmo, atrodė, kad visas teatras grius.

Tai ir mes išėjom pasitikėdami savim, jokios baimės nebuvo. Galingai suskambo „Pabuskim“, dailiai išėjo: „Už jūrų marių“, „Apynelis“, „Anoj pusėj ežero“, o kai galų gale sudainavom „En passant“, visi, net ir prancūzai, kuone iš kėdžių išsirito, plojo, šaukė bravo, bis ir, kaip kas mokėjo, visi reiškė savo patenkimą.

Paskutinieji išėjo negrai su visai laukiniais šokiais. Ko ten nebuvo – visas kaimas: suaugę vyrai, seniai, moterys, vaikai, dvasiškiai, baidyklės, raganiai. Ir visi dūko, šaukė, vartėsi, daužėsi. Išeis tik kokia kupeta, vartosi, kratosi, sukinėjasi, žiūrėk – tai žmogus. Dūko, net vienam negrui kelnes nustumko. Tiesiog negalima buvo turėti iš juoko.

Kuomet pasibaigė – apipulė mus visi. Prancūzai nega-

lėjo atsidžiaugt, kad sudainavom „En passant“. Ukrainiečiai lygino mūsų chorą su kazokų choru, kiti gi vėl stebėjosi mūsų kostiumų gražumu, niekaip netikėjo, kad mūsų žiurštai ne siuvinėti, o austi.

Taigi, mes grįžom nors ir labai nuvargusios, tačiau laimingos, kaip niekad. Dar niekad nebuvom turėję tokio didelio pasisekimo.

Pirmadienis, birželio 28 d.

Nuo pat ryto iki vakaro su Vale pravaikščiojom krautu-vėse. Aplankėm *Galleries Lafayette*, *Louvre*. Kaip ten nieks nepasikeitė, visai kaip prieš 9 metus... Tik mados tepasikeitė... Kiek visokių gražių dalykų matėm, tačiau jiems reikia daug pinigų. Ėjom ir ėjom ilgomis galerijomis, važinėjomės tapirulanais, liftais, ilsejomės salionuose, apžiūrinėjom gražiausius dalykus. Valė netikėtai gavo už 20 fr. gražų mėlyną fetrą, labai jai tinkantį, sau ir Ninai pinigines. Aš gi be galo džiaugiuosi pirkusi Pupai nuostabiai gražią lėlę, netgi su kasomis aplink galvą. Be to, išrinkau Gigai kaklaraištį, marga, primenantį škotiškų. Tegul kai kada prisimena mane, jei nors ne taip dažnai, kaip aš ji...

Pavakary grįžom be jėgų, be pinigų, bet su daugybe visokių pirkinių, niekniekių. Valė įsitaisė sau pudrinyčią ir kai pasipudravo, truputį nusidažė, pasidarė dvigubai gražesnė.

Šiandien mus vedė į *Folies Bergère*, reviu su Joséphine Baker. Buvo gražių, gan gyvų numerių, bet buvo ir tokių, dėl kurių rausti reikėjo. Kad parodytas nuogos moters grožis, tai nieko, bet kokioj formoj! Kokie judesiai, aistros! Žozefina visgi ir graži, ir gabi: jos sudėjimas idealus, veido bruožai gražūs, balsas malonus, ji gabi šokikė ir vaidintoja ir net gaila, kad ji čia, o ne kur nors operoje. [...]

Penktadienis, gegužės 20 d.,
1938 m., Praha

[...] Apsilankėm rotušėj, kur mus priėmė posėdžių salėj pats burmistras. Sugiedojom himnus, porą dainelių, pasirašėm į svečių knygą, gavom po ženklelį. Burmistras atrodo labai paprastas, simpatingas žmogus. Apžiūrėjom išpūdin-gą meno galeriją.

Iš ten – į bravorus. Nu ir įmonės! Ten kasdien pagamina marias alaus. Turi išstisus traukinius tam gėrimui išve-žioti, rūsius, kurie tęsiasi 9 km ir kur amžinai +4 °C. Ten alus 4 mėn. stovi, fermentuojas nežmoniškai didelėse stati-nėse. Tas statines, žinoma, pirmiau dezinfekuoja ugnim, užlieja smala. Kokie katilai – kaip tikri namai, cisternos, vamzdžiai.

Vedžiojo ir aiškino mums vienas drūtas, raudonas če-kas. Jis sakosi per visą gyvenimą išgėręs tą didžiausią stati-nę. Esą žmonių, kurie į dieną išgeria 14 ltr. alaus! Tai bent kiekis.

Po to mus fabriko direkcija vaišino dešrelėm ir alum. Kiekvienas gavom po puslitrinį bokalą. Bet koks nuostabiai skanus! Aš niekad nemėgau alaus, bet čia su malonumu iš-tuštinau visą – toks vėsus, skanus, be jokio kartumo.

Visą laiką su mum buvo ir Smetanos choro dirigentas. Taip norėjau pasikalbėt, bet buvau užkimusi, nedrįsau. Išva-žiuojant jis palydėjo į stotį, išsibučiavo su mūsų dirigentu.

Vėl grįžom į Prahą. Stoty trumpai papietavom ir vėl va-žiuvom, šį kartą į Jičyną.

Temo, kuomet pasiekėm šį 11 000 gyv. miestuką. Stoty pasitiko mus būrys jičyniečių, dvi mergaitės tautiniuos rū-buos įteikė dirigentui gėlių, sveikino atvykus.

Šį kartą gavom puikius viešbučius, bet ilsėtis negalė-jom, skubėjom koncertan.

Salė nedidukė, bet pilnutėlė žmonių, džiūgaujantių, be-sišypsantių. Tą dieną miestelio laikraštis išleido *extra* laidą apie Lietuvą ir lietuvius ir kvietė į koncertą.

Dainuot buvo nekas – išvargę, užkimusiais balsais po Pilzeno, o dar kliudė sunkios užuolaidos.

Vakare vėl priėmimas, po to šokiai. Tačiau susirinko veik vieni gimnazistukai, nemoką kalbų. Buvo atsilankiu-sios slovakės mokinės su savo tautiniais kostiumais, šokiais ir dainomis. Labai gražiai pasirodė. Įdomūs jų kostiumai – trumpi, platūs, pūsti sijonukai, margos skarytės. Berniukų – balti kostiumai su siuvinėtais margais žiursteliais!

Šeštadienis, gegužės 21 d.

Visi mes jutom, kad naktį buvo kažkoks triukšmas. Bet kas to paisys! O, pasirodo, važiuo karioomenė su pilnu ap-ginklavimu, kulkosvaidžiais, visame krašte 3 metų mobili-zacija. Gatvėse pilna vyrų su čemodanais. Pasklido gandai, kad būta susirėmimų, žuvo 100 žmonių, telefonai nutraukti, kareivinėse sukilimai, Čekų Rojus užimtas, kas momentą čia galima laukt vokiečių.

Prancūzijoje žada skelbt mobilizaciją, jei tik Vokietija puola Čekiją. Karas! Ta žinia trenkė mus kaip perkūnas. Prisiminėm, kaip Berlyne vienas vokietis pasakė: „Jūs va-žiuojat į Prahą, bet kažgi ar grįšite.“ Nejau dabar visa tai ga-lėtų virst tikrove? Nejau tas kultūringas, darbštus kraštas ryt turi virsti griuvėsių ir kautynių lauku! Tie draugiški, besi-šypsą čekai turi žūt žiauriame mūšy? [...]

Ką mes pergyvenom tą vakarą, tikrai niekad, niekad ne-užmiršiu. Naktį akių sudėt negalėjau, nes visą laiką lėkė au-tomobilai, zimbė motociklai, o juose vis koks nors kariš-kis. Gatvėse mobilizuotųjų eilės. Gretimuose namuose vi-sur tamsu, tylu, ramu. Ir taip skaudu, taip skaudu pamanius, kad gal visas tas taikus, žydintis kraštas turės nusilenkti žiauriam geležiniam kumščiu... Rodos, kažgi ko nepagalė-tum, kad viso to nebūtų, kad nors keliom dienom pratęstum, atitolintum...

Parengė Irena Žemaitytė-Geniušienė

Nervingi žmonės

Nutikimai gatvėse ir kitur

Prisimenu, kaip Gedimino prospekte išėjau iš kavinės, kur prie kavos puodelio mažiau apie visokius prakilnius dalykus ir buvau lyriškai nusiteikęs. Ant kavinės laiptų pasižvalgiau į besiniaukiantį dangų, rankoje laikydamas neišskleistą skėtį. Spaudžiau jį prie krūtinės, kad nekliudyčiau praeivių.

Staiga viena pagyvenusi, inteligentiška, padoriai apsirengusi moteris žengtelėjo prie manęs ir tyliai, kad niekas pašalinis neišgirstų, piktai sušnypštė:

– Tu geriau savo pimpalą rankoje laikytum!

Ir greitai nuėjo, netverdama pykčiu, nusiėsdama kažkokią paslėptą nuoskaudą. Jos veidas buvo tamsus ir siluetas baisus, dramatiškas.

Iš tikrųjų ji pasakė dar bjauresnį žodį, bet nesvarbu, juk tai buvo šnekamoji kalba.

Pasižiūrėjau į savo skėtį. Raudonas užrašas *Happy smile*, juodas rankenos bumbulas, kurį ir laikiau iškeltą. Matyt, jis ir patraukė jos akį: suveikė kaip jaukas, kaip masalas, kaip vylius (taip dabar rašoma ant žiurkių nuodų pakuočių).

Kokių keistų ryšių esama tarp šio pasaulio daiktų, ir kokie pastabūs yra kai kurie žmonės. Minioje kartais vaikšto tikri aiškiaregiai. Juk visi turi akis, bet ne kiekvienas mato. O šita moteris ėmė ir perkando mane.

Kartą darganotą rudenį, eidamas Užupio gatve aukštyn, užsižiūrėjau į vieno kiemo glūdumoje smarkiai miuškiančią katę. Matyt, buvo rujos metas.

Į tą katę pažiūrėjo ir viena pagyvenusi moteriškė tamsiais varganais rūbais, judanti ta pačia kryptimi kaip ir aš. Staiga sustojo ir kad pasiuto, kad pradės garsiai plūstis bjauriausiais žodžiais:

– Ak tu kūrva, tu paleistuve, tu šliundra, tau tik kruštis ir kruštis, tau niekada negana, kada tu užsikiši savo skylę, bjaurybe tu prakeikta!..

Ir stovėjo ji ten lyg prikalta, ir vis varė ant tos nelaimingos katės, lyg ši būtų didžiausia moters nelaimių priežastis, viso jos gyvenimo priežas.

Katė tik dar gailiau miaukė, net sustūgo iš pačių širdies gelmių, – lyg sielvartaudama dėl tokio savo geidulingo gyvenimo, lyg sugniuždyta tos dorovingos moteriškės pasmerkimo.

Nesugalvojau, kaip pavadinti šią gyvenimo epizodą. Visgi kokios galingos yra aistros, ir kaip jos mus visus kankina – lygiai žmones, lygiai gyvulius...

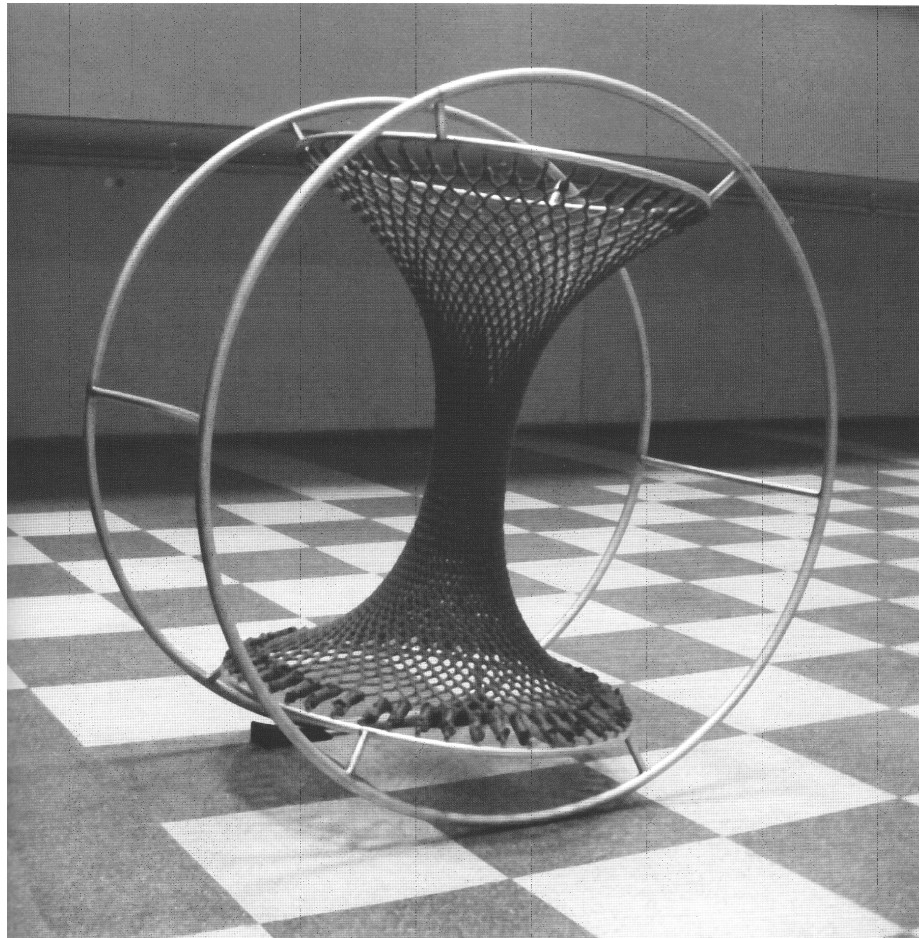
Prisimenu, kaip kolegė per mūsų posėdį, kur aptarinėjome gamybinius ir administracinius reikalus, ilgai tylėjusi ir snūduriavusi, staiga pabudo iš miegų ir su džiugia nuostaba sušuko visiems ir niekam:

– Kokia laimė vyrui turėti žmoną!

Akys plačiai atmerktos, laimingos, žiūri į visus, laukdama entuziastingo pritarimo.

Gal reikėjo jai paploti?

Nepaklausiau tada, ar ji turi omeny savo vyrą, ar kurį nors kitą... Tik pagalvoju – o kodėl ji taip nepasakė apie moterį? Gal moteriai tai nėra ypatinga laimė? Gal ji išivaizduoja save kaip begalinės vertės dovaną likimo išrinktajam?

Mindaugas Tenziaogolskis. Žaislas 6B. 2006

Ir apskritai – ką ji ten sapnavo tokio rimto posėdžio metu? Ką ji apie save galvoja?

Universiteto „istorikų“ valgykloje išrikiuoti stalėliai. Prisėdau su savo padėklu prie vieno, o prie gretimo įsitaisė dvi jaunos, gerai nusiteikusios moterys. Joms iš paskos su padėklu atvairavo dar toks greitas, energingas vyrukas, gal koks neakivaizdininkas, nes visi jie buvo šiek tiek vyresni nei dieninio skyriaus studentai.

Linksmas ir patenkintas privarė prie moterų, o ten – šė tau kad nori! – jam nėra vietos. Tik dvi kėdės. Nors būtų galima pristumti...

– Sėsk šalia, prie gretimo stalo, – geranoriškai pasakė viena iš moterų, matyt, to vyruko draugė.

Ir tikrai, abu stalai buvo arti. Tačiau vyrukui visa tai smarkiai nepatiko. Jis pasijuto ižeistas, skaudžiai užgautas. Veidas iš karto apsiniauškė, užsirūstino.

– Reikėjo pagalvoti, kur sėsti, – šnypštė jau sėdėdamas šalia manęs, kreipdamas rūstų žvilgsnį į moterį. – Reikia proto turėti!

Valgė jis lyg prisiversdamas, kąsnio negalėdamas iš apmaudo praryti. Vėl pažiūrės į moterį, vėl ims šnypšti:

– Kitą kartą žiūrėk, prie kokio stalo sėdi!

Matai, kokia didelė meilė, pagalvoju, net valgydamas negali nuo savo laimės atsitraukti.

Moteris tarsi šypojojosi, mėgino viską paversti juokais, jos draugė valgė tylėdama, o vyrukas tūžo toliau. Kimšo savo maistą irgi tylėdamas, įsikniaubęs į lėkštę, tik kartais mesdavo piktą žvilgsnį į moterų staliuką.

Labai norėjau ką nors daugiau sužinoti apie šių žmonių gyvenimą, ypač – apie šito vyruko. Man atrodo, kad tokios draugystės dar nebūsiu matęs.

Pilies gatvėje – iškilusis mūsų kunigaikštis Vilgaudas, kadaise mokęs jaunimą geležinio vilko susapnavimo gudrybių. Kad užkauks klaikiu balsu ant viso gražaus Vilniaus miesto:

– Aš esu bjauriausias vyras pasaulyje!

Visi sustojo lyg įdiegti, atsisuko pasižiūrėti.

Aš irgi atsisukau pažiūrėti. Man net palengvėjo, kažkaip gera pasidarė.

Tas vienišojo riksmas iš bedugnės – didelis pasiaukojimas, tarsi išganymas visiems vyrams, kenčiantiems dėl savo egzistencinio netobulumo. Juk mes visi vienaip ar kitaip esame vargingi, pažeidžiami, jautrūs. Moterys to nesupras.

Žinoma, man kilo ir klausimų. Kas tave tokį pagimdė? Ar jau toks gimei, ar gyvendamas toks pasidarei? Ar esi likimo nukriauštas žmogus, ar išaukštintas tragiškasis herojus?

Bet kas man rūpi...

Eina toks išpūdingas senis Universiteto gatve: apsirengęs kažkokiomis drobėmis, languotas švarkas, plati kaimiška skrybėlė ir didelė pilka barzda. Dalis barzdos plaukų supinti į dvi ilgas nušiuusias kasytes, tabaluojančias ant krūtinės. Kaip koks šeškas.

Ant krūtinės jam tiktų didelė sėtuvė, ir galėtų jis eiti taip tvirtai per Lietuvos laukus, plačiais mostais žerdamas grūdus į derlingą tėviškės žemelę...

–

Tačiau eina tas senis Universiteto gatve ir griežia dantimis. Griežia garsiai, matyt, netverdama pykčiu. Pagalvoju, toks senas kelmas, o dar tiek dantų turi. Ir nebijo, kad sutrupės. Aš taip griežti bijočiau.

Praėjo taip pro mane grieždamas, kupinas kažkokios pagiežos ir įniršio. Staiga sustojo, atsisuko į vieną tvarkingai apsirengusį vaikina – su šviesiu vasariniu kostiumu, kaklaraiščiu – kariškai išmetė ranką aukštyn ir šūktelėjo:

– Pagarba!

Išsigandęs vaikas tik nudelbė akis ir paspartino žingsnį.

Keliskart atsigrėžiau – gal dar kas nors atsitiks nuostabaus – bet tas senis nususuko ir nukinkavo pro Prezidentūrą tolyn, link Katedros aikštės.

Galėtų ten atsistoti ant stogo šalia kitų statulų ir rodyti žmonėms kelią.

Kitą kartą einu susimąstęs Daukanto aikšte į Universitetą, galvoju apie lietuvių literatūros klasiką. Pakeliu galvą – pro mane žygiuoja Putinas, Vincas Mykolaitis! Šviesiu paltu, aukštas toks, su skrybėle, akiniais. Apstulbau – tikras Putinas!

[Smeigiau į jį akis, jis – į mane.]

Prasilenkėme, atsisukau, dar pasižiūrėjau. Jis irgi atsisukęs pažiūrėjo. Kažkaip rūščiai ir kietai. Lyg žvelgtų iš portreto, kuris kabo Lietuvių literatūros katedroje. Po kelių žingsnių vėl atsisukau. Jis, gal pajutęs mano žvilgsnį, irgi atsisuko. Ir nusispjovė į mano pusę. Piktai spjovė, tokį baltą spjaudalą. Nusigrėžiau ir nuėjau, kad jo nebenervinčiau.

Tikriausia tai nieko nereiškia.

REGIMANTAS TAMOŠAITIS

Redaktorė: Jūratė Visockaitė.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketas: Zita Remeikienė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Direktorius: Zydrušas Drungilas.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.
ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.

Indeksas 0109. Tiražas 1630 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.

Elektroninis paštas: satenai@takas.lt;
juratevisockaite@gmail.com.
www.culture.lt/satenai;www.satnai.lt.

Spausdino UAB „Ukmergės spaustuvė“.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnų“ remia:
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (2 lankus).

Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

